

PERIÒDICH QUINZENAL ARTÍSTICH, LITERARI Y CIENTÍFICH

Any V

Barcelona 15 de Agost de 1884

Núm. 116

Se publica 'ls dias 15 y últim de cada mes					Fundador: Carlos Sanpons y Carbó	Se publica 'ls dias 15 y últim de cada mes		
PREUS DE SUSCRIPCIÓ	ANY	SEMESTRE	TRIMESTRE	MES	DIRECTOR	PREUS DE SUSCRIPCIÓ PAGANT EN OR	ANY	SEMESTRE
Espanya.....	60 rals	32 rals	18 rals	6 rals	FRANCESCH MATHEU	Cuba y Puerto-Rico.....	5 pesos forts	3 pesos forts
Païssos de l' Unió Postal.....	80 »	44 »	24 »	»	Redacció-Administració: Jovellanos, 2 pral.	Filipinas, Méjich y Riu de la Plata.....	6 »	3'50 »
Se paga per endavant. — Números solts 4 rals						Y en los altres païssos, los preus d' Espanya y además lo franqueig		

SUMARI

TEXT. — *Crònica general*, per Bonaventura Bassegoda. — *Nostrs grabats*. — *Mon primer sarau*, per Narcís Oller. — *Justicia* (poesia), per Anicet de Pagés de Puig. — *Excursió al Alt Pallars* (acabament), per Jascinto Verdaguer, Pbre. — *La marxa* (poesia), per Ramon E. Bassegoda. — *Recorts* (continuació), per Francesch Pelay Briz. — *Cansó pera cantar els pelegrins de la Mare de Deu de Lluch de Mallorca* (poesia), per Miquel Costa. — *Fra Anselm i la meda*, per Estanislau K. Aguiló. — *Efemerides principals de la construcció del temple de Santa Maria del Mar de Barcelona*. — *Llibres rebuts*.

GRABATS. — *Lo Sant Bapisme*. — *Dama veneciana del sigle xvi*, per Becker. — *Un barber*, per Muñoz. — *Las quatre estacions*, composicions d' Adrien Marie. — *Preparatius pe' l' batre*, per Meléndez. — *Un campament rus*. — *Pieve di Cadore*. — *Casa hont nasqué 'l Tiziano*. — *Recorts de Buenos-Ayres*.

CRÒNICA GENERAL

Afortunadament va escorrent-se l'estiu, y no s'ha presentat encara en nostra Península cap cas de cólera asiàtic, per lo qual la tranquil·litat va ensenyorintse poch a poch de las personas més porugas y que més fatals pronòstichs feyan al comensament de la malaltia qu' està delmant un sensnúmero de poblacions del Mitjdia de Fransa. En aquesta última nació s'ha anat estenent l'assot d'una manera sensible, y si bé es cert que, gracias á Deu, son en poch número 'ls atacats en cada localitat, no ho es menos que 'l número de poblacions

LO SANT BAPTISME

invasadas es molt considerable. Després d'haverse declarat a Cette, ha corregut á Perpinyá y de allí á la major part de poblacions de las líneas de Narbona y Prades.

Y no es aixó solzament, sino que fins Italia ha rebut la desgraciada visita del cólera y ja son moltes las provincias d'aquesta nació en que 's registran defuncions produhidas per tan terrible flagell, defuncions que cada dia aumentan d'un modo que dona lloch á creure que encara la mortal malaltia nos té reservats dias de dol y de tristesa. Fins á Inglaterra ha arribat també la plaga, cosa que no podia menos de succehir, atenant á que la nació comercial per excelencia, mirant ab una indiferencia censurable totas las precaucions que la prudencia aconsella pendre en semblants cassos, ha prescindit de quarentenas, anteposant los interessos materials á la vida d'innumerables personas, considerant sens dupte que la existencia es un negoci com qualsevol altre y subjecte com los demés al càlcul més fret é indiferent que donarse puga. ¡Deu vulla que las midas de tota mena qu' ha pres nostre govern pera deslliurarnos del espantable assot, no resulten infructuosas á causa de la indiferencia d'aquestas nacions que estiman en tan poch la vida de sos habitants!

Curiosíssimas son las escenas

á que ha donat lloch lo Congr s franc s darrerament reunit á Versalles. En aquesta reunió, que algú ha qualificat lliurement de *ball de barral *, s' han dit las desvergonyas y 'ls insults més grans de quants se escoltan en los m s degradats lloch. Tothom, sense distinció de classes, ha agostat lo seu repertori de termes insultants de tota mena y ha sigut tanta la agitació y l' acalorament que han regnat all  los días que han durat las sessions, que, segons los datos publicats, s' han consumit en la cantina parlamentaria: 450 litres d' ayguardent, 4,000 de xarops y altres refrescos, 800 de caf  fret y vi de Burdeos, 1,500 kilogrames de gel y un sensf  de mils botellas de cervesa. Verdaderament las sanchs devian bullir quan ab unas quantitats de refrescos com las que havem consignat no s' ha pogut apaybarar l' acalorament y la exaltació dels diputats francesos.

Aquests detalls son presos de una revista de Paris que també nos fa á saber que son molt ssimas las demandas de divorci presentadas á la superioritat per personas de todas las classes socials, havent sigut la primera de todas ellas la firmada per la *diva-marquesa* Adelina Patti, que no pot resistir sens dupte al rigor d' un nus tan estret com es lo del matrimoni. Si li concedeixen lo divorci podr  la Patti respirar lliurement y fer y desfer del modo que millor li paregui. D' aquí endavant á Fransa lo matrimoni tindr  un' altra significació que en nostra terra, y per m s que no 'ns atrevim á calificarho, nos far  pensar, malgrat nostres bons desitjos, en lo concubinatge oriental.

* *

Nostra ciutat est  atravesant per una  poca de intranquilidat respecte al ram d' ordre públic, que nos recorda altres épocas no molt llunyanas de nostre govern civil. Los innumerables y escandalosos fets de tota mena que ab comentaris   sense, segons lo color polític dels peri dichs que 'ls fan á saber, arriban fins á nosaltres, nos produheixen un pèssim efecte, y per m s que 's trega com á defensa del cos de vigilancia l' argument de que es molt difícil evitar la major part de robos en circumstancies d' alarma com las actuals en que hi h  moltes casas sense cap estadant en todas ellas, podem respondre que no son menos numerosos los atentats á m  armada que refereixen los diaris, y que adem s l' espectacle que ofereixen las Ramblas á certas horas de nit (per hont nos guardarem prou de passarhi ab familias que nos estimem un xich) no es dels més propis pera donar una mostra dels bons serveys del cos d' ordre públic, que no est  montat en nostra ciutat d' una manera perfeta ni molt menos. Avuy dia que tants desinfectants s' usan pera purificar nostra ciutat, seria molt convenient que se n' apliquessen alguns d' altra mena pera prevenimos dels atachs de certs *microbis* y *bacterias* que tant mal fan á las butxacas dels barcelonins y que 's passejan no obstant per la Rambla á todas horas ab més que est ica indiferencia de qui deuria procurar recullirlos pera evitar lo contagi.

* *

De desastrós gayre bé pot calificarse lo resultat de las oposicions que pera una plassa de pensionat á Roma han tingut lloch en aquesta Academia de Bellas Arts. Vint y vuyt foren los opositors, dels quals lo Jurat n' escull  solzament un pera desarrollar lo boceto que sobre 'l tema proposat havia fet l' agraci , com tots sos companys. Lo tema pera 'l quadro era *La gloria del treball*; tema que s' ha qualificat de sobradament abstracte y que ha donat lloch á moltes apreciacions distintas per part del públic en general. L' afavorit per lo fallo del Jurat, senyor Barrau, ha declarat no ser cert que 's retirés del concurs, com havian suposat alguns diaris oficiosos, en vista de la formal protesta que havian

est s los artistas desahuciats per lo Jurat. De todas maneras, havem vist las obras exposadas, y per m s que 's noti en ellas certa igualtat, relativament á mèrit artístich, no podem menos de reconeixe que en conjunt lo concurs no ha donat los resultats que eran d' esperar atesa la reputació artística de molts dels opositors; no sabem si ser  degut aix  á un rigorisme mal ent s   b  á lo poch explícit del tema tret á concurs.

* *

La Academia de Medicina de Paris ha emitit dict men favorable á la Memoria del Dr. Pasteur, relativa á la inoculació del virus r bich pera prevenir los efectes de tan funesta malaltia. Lo ilustringat doctor parisien ha sigut objecte de infinitas manifestacions de simpatia per part de revistas y corporacions, y fins de la Cort danesa, ahont se troba actualment. Adem s del rey de Dinamarca, han saludat coralment á M. Pasteur, la reyna de Grecia y molts altres elevats personatjes de Copenhague, rendint aixís tribut d' admiració al eminent sabi que ab la trascendencia de son descobriment est  destinat á prevenir moltes desgracias fins ara temudas y que d' avuy endavant ja no ser n consideradas com á tan desastrosas.

* *

Escriuhen de Nova York curios ssims epissodis de la expedició al Polo N rt organizada per lo tinent Greely, y que, gracias á una oportuna intervenció, no ha tingut lo desenllás terrible que era de esperar. Desgraciadament no tots los expedicionaris han pogut sofrir las duras probas á que han estat subjectes durant tants mesos y alguns infelissos han pagat ab la seva vida son amor á las empresas dificultosas.

Segons datos extrets del diari de la expedició que ha escrit lo sargento Rice, lo major fret de que s' ha tingut noticia en las regions polars se deix  sentir en l' any 1882, en que la temperatura mitja fou de $-46^{\circ}47'$ y la mínima de $-62^{\circ}1'$. Mes ab tot y las privacions de tota mena que sufrían, los incansables exploradors se donavan los bons ratos que podían, organisant diversions *sui generis* y adequadas al lloch ahont se celebravan, y arribant son bon humor fins al punt d' imprimir un peri dich titulat *Arctic Moon* (La lluna del Artich), que circul  entre los expedicionaris, gracias al hekt grafo, per qual medi l' imprimiren.

Traduhim literalment del diari del sargento Rice lo següent epissodi, que serà tal volta llegit ab indiferencia per algú que no es cap s de comprendre tota la abnegació que en si entranya. Es lo cas que haventse acabat tots los mistos, menos un, als expedicionaris, arribaren morts de fret al campament y xifrant todas sas esperansas en encendre la l mpara d' esperit de vi que portavan. «Lo misto, — diu lo sargento, — va estallar espeternegant y mostr  un petit flam que 's comunic  á la fusta del misto y se aplic  triunfalment al ble de la l mpara. Mes ¡oh Deu! lo ble est  humit, lo flam resisteix y 'l misto va gastantse entre 'ls entumits dits del que l' aguanta, quan de prompte un dels espectadors de tan interessant escena se trau de la butxaca un document, que aplica al agonisant flam del misto pera revifarho. ¡Tots s' han salvat! L' acció es her ica. Lo paper sacrificat en inter s de la ciencia y de la humanitat l' havia rebut qui 'l tenia en lo mateix moment d' abandonar la civilisació y era la darrera y apassionada proba del tendre afecte que li portava la hermosa autora de la carta, qui tal volta la escrigué tr molosa y ab ll grimas als ulls. Una m  delicada havia trassat sens dupte en aquell paper rebregat dolsas paraulas qu' enclonhian juraments de amor y fervents pregarias d' èxit. La carta se portava com un talisman damunt del cor.»

* *

Las novas precedents sembla que no van pas del tot malament pera ser llegidas en días de tanta calor com los que estem passant. Encara que la suor s' escorre cara avall, l' imaginació vola fins al Polo, seguint á Mr. Greely en todas sas atrevidas empresas, y al sentir á parlar d' aquella barbaritat de graus sota zero, un s' arriba á convencer de que se hi troba y no sent tanta calor. Y no es solzament la calor que molesta la que nos fa por, sinó 'l seguit de tempestats que per tots cantons de Catalunya se han desfermat aquests días y que han malbaratat las avansadas cullitas dels pobres pagesos. Han arribat á caure pedras que han foradat teuladas.

* *

Ha mort en Gijon don Antoni Traver y Ros, catedràtic de nostra Escola Industrial, persona molt coneguda per haver sigut ajudant del Real Institut Industrial y catedràtic per oposició de Mec nica y Máquinas en la disolta Escola de Gijon y m s tart de la de nostra ciutat, ahont ha ensenyat per espay de m s de vint anys, ab gran satisfacció de sos numerosos deixebles, que sens dupte sentirán la seva mort com nosaltres mateixos.

D' altra mort sentid ssima devem donar compte, y es la de don Amador Guerra y Gifre, advocat que honrava 'l foro barceloní y molt conegut y apreciat de tothom en tots los c rrechs que lo seu brillant talent li havia fet ocupar.

¡Descansen en pau!

BONAVENTURA BASSEGODA

15 Agost

NOSTRES GRABATS

Lo Sant Baptisme

Es lo c ebre quadro que tothom coneix, y sa matexa popularitat nos estalvia 'l dirne gran cosa. Es un dels millors eczemplars de sa escola y las reproduccions que se n' han fet han donat la volta al món. Lo grabat que n' insertem en la primera plana d' aquest número 'l reproduheix fielment.

Dama veneciana del sigle XVI

Essent un retrato d' una de las damas principals d' aquells temps, lo quadro d' aquest títol no ofereix altre inter s que 'l d l art, podent apenas servir á la indumentaria per mor de las tintas foscas que hi dominan. L' artista Becker, al reproduhirlo d' un museu particular, ha procurat conservar la correcció y pureza del dibuix, y ha sapigut sortir ab la seva. De todas maneras es una testa simp tica que de segur ha d' agradar als que la vejan.

Un barber

Aquest tipo es tret d' un quadro de Francisco Domingo y ha sigut dibuxat per Domingo Muñoz, que sab fer las copias sense alterarlas, però donant al dibuix todas las qualitats de son estil peculiar. Lo tipo d' aquest barber no es catal , però nostres lectors hi trobaran una mica de semblansa ab alguns dels que fan barbas per aquí.

Las quatre estacions

Adrien Marie volgué tractar aquest asunto separatse del patró fet, y personific  las quatre estacions en quatre criaturas, procurant que 'ls detalls, l' expressió y 'l conjunt representen al ulls y á la fantasia

l'etern cambi de la naturalesa en sos quatre successius estats anuals. Los quadros originals foren exposats en la galeria Dudley, de Londres, hont adquiriren gran celebritat.

Preparatiu pe'l batre

L'escena que representa aquest grabadet no es de la nostra terra; es de las provincias del centre de Espanya, però en aquesta época 'l quadro es apropiat. Es una apuntació de Meléndez no indigna de son llápis.

Un campament rus

Lo quadro que reproduheix lo grabat d'aquest títol té tota la tristesa, l'ansietat d'un camp militar qu'espera 'l dia següent pera comensar la batalla; figura una avansada d'exèrcit rus á la posta de sol, y 'l to melancòlich del conjunt impressiona á l'espectador.

Pieve di Cadore. — Casa hont nasqué 'l Tiziano

Avuy que 's buscan ab afany las més petites reliquias dels homes eminents de las épocas passadas, no está de més fer conèixer la casa hont vegé la llum lo Tiziano, l'ilustre artista venecià. En aquesta casa ha sigut colocada no fa gayre una lápida recordant lo naxement d'aquell pintor en 1477.

Recorts de Buenos Ayres

Buenos Ayres es una ciutat qu'á pesar de son desenvolupament comercial, conserva molt de sas construccions primitives.

Fou fundada per D. Pere Velasco, y abandonada poch després, en 1535, devant l'enérgica oposició dels indis Jarros y Charruas. Restaurada en 1540 per lo llicenciat Vaca de Castro, y poblada d'ordre de Felip II, en 1581, conserva encara restos de totas aquellas vicissituds, en mitj de las construccions modernes y del magnífich panorama de sos voltants plens d'agradables quintas en un verdader verger.

Nostre grabat, pres d'un croquis del natural de D. Joaquim Rigalt, representa 'l fort axecat pe 'l general Lavalle, l'iglesia de la Concepció, y 'l tipo d'un carrer antich dels que se 'n conservan encara molts que recordan la dominació espanyola

MON PRIMER SARAU.

(RECORTS DE NOY)

¡Heu vist un vestidor de comediante; lo mirall resplandint forta claror damunt d'una tovallola sombrejada de mangre, de ros, de negre; vestits de coloraynas penjant de las cadiras; barrejats en estranya confusió, pintas, armas, perrucas, guants; allí un estoig de joyas falsas; en aquell racó un parell de botinas que lluhien com dos ulls? Donchs heus aquí lo que semblava 'l tocador de mas tias la nit del tants de febrer de 1858.

Era Carnestoltes, volian anar al ball. ¡Finalment, al cap de mitj' hora, hi serian!

Davant d'aquest «finalment» ¡si n'hi há de cosas! De conversas, de secretets, de prechs á la mamá, de compras y cusits furtius, de corregudas y tancaments de calaixos á arreboladas, de rialletas y angunias y espionatge pel forat de la clau. ¿Y tot per qué? Perque mas tias no anavan al ball á ballar; hi anavan á sorprendre, á *esbrincar* á llurs germans. ¡Y fer lo filat dins de l'aygua mateixa per hont nadan los peixos, sense qu'aquestos vos embullin la malla ab llurs cuetadas trenta cops al dia, no 'n vol poca de llestesa! Després, que no

anathi ab los germans, volent servir lo més rigorós secret, ¿de quin home s'acompanyarian? ¡*That is question!* Sense la resolució d'aquest problema; la meva avia no volia dar lo permís. Y l'home, si no era de la familia, havia d'esser tot un senyor tocat y posat, es á dir, un cap de casa que no podria callarho á la *casa* de qui era cap. ¡Si 'n costá d'angunias lo ditxós problema...! Més que 'l cusir d'amagatots y dissimular, tantost la rialleta de goig anticipat, tantost la nosa que 'ls hi feyan los confiats germans, sense estar més presents que d'ordinari.

Lo temps corria, volava, l'imaginació arrebolava lo desitj de colors brillants, y ni las disfressas estavan fetas, ni 'l pensament de tres personas havia trobat encara desllorigador al nus. Sort tingueren de mi.

Com que jo era un xavalet de quinze anys, y semblava estar llavors més encaparrat en fer estels y pedreta y fil qu'en ficarme en cosas d'altri, las meas tias no correren á amagar uns flochs inmensos de cintas més viroladas qu'una posta de sol, quan vaig entrar á la saleta pera demanar estisoras ab que retallar unas barballeras. Aquella colorayna 'm ferí 'ls ulls.

—¿Qu'os voleu disfressar?—

«Bona l'hem feta,» 's dirian interiorment per lo que las hi vaig llegir á la cara.

—¡Nó, home, nó!—s'embarbussaren una y altra, evidentment cullidas;—vés, vés á fer volar l'estel.—

«¡A fer volar l'estel quan no ho voleu may per por de que caygui dalt á baix de casa,» pensí jo.—«¡Hola! alguna 'n duhen de cap; lo qu'es aquest ou sí que no me 'l bech.»

Y ab las meas manyetas é impertinencias, no vaig parar fins á descobrírlashi 'l propósit.

—¿Bé y qué? ¡Quína gran cosa! ¿Aixó no 'm volíau confiar? ¿Vos penseu que soch tan nen, tan xarrayre?

—¡Oh!—saltá la més enfadada d'ellas,—es que si t'ho hem dit, es perque, ja ho veus, no podrem anarhi.

—¿Per qué?

—Per falta de company.

—Deixeume venir á mi. Vos hi acompanyaré jo.—Mas tias se miraren fit á fit.

—¡Potser sí!—exclamaren á *duo*.—

Y llensant la feyna á terra, correren á trobar á la meva mare, á la meva avia y tot quedá arreglat.

De resultas d'aixó m'hauríau vist, á las deu de aquell vespre, dins del tocador á que 'm referia, tot voltat de donas, d'enaguas per terra, rodons com turbans de gegants; de vestits y mantos y flochs y caretas, y qué sé jo quinas endròminas penjadas per las cadiras. Era que pera admetre la meva proposició fou necessari... vestirme de dona. D'altra manera tothom hauria dat en la veritat que, per extranya trasposició de termes, ara convertian en ficció totas mas parentas. Vull dir, que al véurem al ball, tothom s'hauria preguntat qui m'hi acompanyava, los meus oncles los primers. Y res, anathi disfressat, no coneixentme, jo acompanyava als altres. Veritat es que veninhi, com hi venia, la meva mare, no sé per qué no fershi acompanyar fins á la porta per un criat y prou; però ¿qué s'hi farà? La costum, lo dir de la gent...

***

Una dona disposada á divertir-se es un diantre.

A las nou acabaren mas tias d'arreglarse las sevas disfressas, sopárem, y á dos quarts d'onze ja m'hauríau vist á mi, empaperinat dins d'enaguas y faldillas, enquadrada la cara per una toca blanca, coberts cap y espatllas ab un gran manto negre; vestit de monja.

Ab un no res ho tingueren pensat y fet.

Tot aquell embolcall del cap me dava una calor

á las orelas inaguantable; acostumat al gambejar d'home, m'entrebancava ab las faldillas; però no hi havia remey; ¿no vols venir al ball? Donchs aguanta. Y res, ja resolt, vaig aguantar.

Per altra banda, jo també tenia ganas d'anarhi. Era 'l primer ball pera mi, y aquest primer ball havia d'óferirme tots los encisos d'una festa desconeguda. Després, qu'alló d'acompanyar á tres senyoras, lo menos me feya créixer quatre dits y 'm posava quinze anys á sobre. ¡Oh y las alabansas que 'm sentia! ¡Quína monjeta més mona!—feya la meva mare.—Ningú 'l coneixerá,—exclamava la més petita de mas tias;—¡si sembla molt més alt!—Y tal; ¡qué primeta, qué ben entalladeta!—deya l'altra.

Y jo m'esvania tot, davant l'expressió complacent de tots aquells ulls.

***

Donchs bé; ja hi som. Una sala llargaruda, baixa de sostre, plena de espermas que regalan, plena de disfressas que cridan, que xarran com oriols ab veu de cotorra, algun gat vell acorralat per un rotllo d'urgandas que més l'aturdeixen á cops de cascabels qu'á fibladas d'enginy ó ab las historias desvergonyidas que de tant en tant li insinúan; algun jovenet aborrit perque ningú li inventa las que no té; algun altre que ja no sab cóm estrenyer més contra las costellas lo bras de la xicota, ni cóm girar més en blanch los ulls, allí hont tot es roig ó vert ó negre. Las mares, arregladas en divans, plorant la perduda juvenesa, que, ni joyas, ni flochs llampants, logran tornalshi, ó amagant ab la grassona má enguantada algun badall desvergonyit é insistent; los músichs rasca que rasca, bufa que bufa, xucla que xuclarás per obtenir uns acords més discordants que llur feyna y l'estat de llur esperit, que pensa constantment: ¿quán s'acabará?

¡Ah, bons músichs! ¡Jo també ho pensava! ¡Si haguéssiu sabut cóm me divertia jo entre aquell garbuix de boigs que m'empenyan, me prempsavan, me trepitjavan, m'ofegavan, sense ni 'l consol de poder bufar ó estirar los brasos que vosaltres teníau! Sota aquella careta de satí groch, de fesomías ertas com la mort mateixa, sota aquellas tocas conventuals, hi passejava jo un'ánima de xicot entramaliat que poch estava pera servir de comparsa, y un cor qu'á dos dits encenia un misto. Aquell manto llarch, aquella toca, aquella careta 'm feyan bullir la sang, me l'aglopavan á la pell y, com no suhava, tenia tota la xardor, tota la frisansa y mal estar que dona una granellada quan vol sortir. ¡La careta era la que suhava, pera més befa meva! Son folro de cera ó de midó, jo no sé de qué, saltava á micas y se m'encastava per la cara com trossets de cloca d'ou, que pera més crucificarme, si 'm punxavan, no sabian obrirme ni un tallet per hont s'esbravés la sang. Los ulls m'escohan y 'l pámpol de la careta se m'enganxava als llabis en comptes de ventarmels pera refrescarlos.

Peró com l'esperit es egoista y rancuniós y en tant que pot supedita y menysprea á la materia, tot alló eran flors y violas, comparat ab lo que 'm feya patir un'altra cosa. ¡Lo no poder parlar! ¡Jo, tan xarrayre, tan bullanguer, tindré d'escoltar tot aquell aldarull, mut y trist com un *enza* perque *mu-dava*, perque no podia estrafer la veu sense soltar un gall més digne de pietat que d'una rialla! ¡Oh 'l ridícul, lo ridícul! ¡Cóm te coneixen los tirans prohibint la caricatura!

Per sort se 'n aná del ball una comparsa nombrosa, qu'aclarí bastant la sala y 'ns permeté seure quan ja, á tots aquells torments, podia afegirhi lo que comensavan á dar-me 'ls peus.

Llavors, nosaltres quatre comensárem á fer cop. Un aixam d'homens vingué á bronzir per allí al davant, y mos oncles caygueren al llas, gracias no tan sols á la destresa de mas tias, sinó á la meva

DAMA VENECIANA DEL SIGLE XVI, PER BECKER

prudencia; porque si jo descloch la boca, surt lo gall y, adeu, tot está perdit.

D'entre aquell aixam, un benaventurat foraster, un cómic que feya admirablement los papers de traydor, essent, com veureu, més ignocent qu' un àngel, las doná ab los meus ulls.

—Mascareta, tú no dius res; estás molt callada...—

Ab mímica eloqüent, li vaig dir qu' era muda.

¿Mes qué vaig haver fet? Trobí qu' aixó era una gran broma y ja 'm semblá bonica la sala, la gent, l' animació; ja tot me pareixia un cel. Y vinga respondre ab signes expressius á las galanterías de aquell pobre manso, vinga animarme jo mateix y á tirar foch pe 'ls ulls.

La meva mare gosava més que jo, y es tot lo que 's pot dir. Com qu' estávam de costat y molt

apropet, jo sentia trontollarli la reprimida rialla en lo cos, y aixó acabava d' animarme.

Per fi l' orquesta tocá un *schotisch*, las meas tias eixiren de brasset de dos balladors, y jo prenguí 'l del comediant, que me l' oferia ab insistencia. Lo pobre home potser feya bé 'ls traydors á copia' de paciencia, porque ¡mireu que n' havia de tenir qui aguantava tant de temps l' insípida broma del meu mutisme! Pero res, l' home, tot estufat de dur á brasset una poncelleta com jo, que sostenia la mirada ab un desvergonyiment inaudit.

Quan jo vaig allargar lo bras esquerre, y 'm pasá ell lo seu suaument per la cintura pera emprendre la dansa, lo pobre 'm fixá ab ulls de moltó tot embadalit, y va dirme baixet y tremolós, que 'ls meus eran encisadors, que mas miradas lo trastor-

navan, que 'l posavan foll y no sé cuántas ximple-sas més.

—Ara, déixat de fer la muda,—afegí ab igual candidesa;— escolta, jo t' estimo molt jo...—

No pogué acabar; la rialla m' anava á esclatar formidable y comprometedora; m' escapo d' ell en sech y, agafantme del bras d' un meu oncle que per allí passava, fujo de la sala á corre-cuyta.

Lo comediant restá un moment—aixís lo vegí al girar lo cap mentres fugia—parat, ab lo posat estúpit de sorpresa qu' en lo teatre presentava quan, desfentse l' enredo del drama, queya 'l traydor en lo bertrol, en mitj d' aplaudiments y crits de ¡mateulo! qu' eixian del galliner.

L' oncle m' acompanyá al tocador que pera las senyoras guarnia 'l cassino abaix al entressol; me

UN BARBER, PER MUÑOZ

vaig traure tot l'enfarfech de roba de dona y, posantme 'l jequet que mentrestant havian enviat á cercarme, torní al cap de bona estona á presentarme al ball. Com las mevas tias ja s' havian divertit, me perdonaren la divulgació del secret, y la meva mare rigué, y no poch, al contarli las ignocentadas del comediant.

Peró entremaliat com jo era, y enardit com me deixá aquell epissodi, vés qui 'm contenia. En quant poguí, vaig deixar á las senyoras á la sala, y entafurantme pe 'l café y salas de joch, no vaig parar fins á trobar al mocat *traydor*, que s' estava, 'l pobre home, fastiguejat y aburrit en un racó de la sala del billar, tristament il·luminada per la sola llum verdosa que reflectava l' ampla *mesa*. Aplegada tota la vida al entorn del joch, aquell racó fosch,

desde hont los jugadors se veyan d' esquena y en silueta negra y fantástica, convidava á somniar, á fer soportable l' aburrimient. Quan hi vaig veure al comediant mitj ajassat, mon cor senti 'l goig d' un vencedor crudel; era una víctima meva, ferida, retuda del tot. Y en comptes d' inspirarme compassió, se apoderaren de mi desitjs d' ensanyament, d' allargar la broma ab tota l' impertinencia entremaliada d' un xicot á qui han dat alas. Mon desitj era divertirme, y com me semblava que la broma 'm feya home y que sobre aquell pobre pacient ja hi tenia dret, no vaig pensarmhi mica més.

—Deu lo quart. ¿Qué fa per aquí tan sol? ¿que no balla?—

Com pe 'l teatre sempre tafanejava entre bastidors, lo comediant me coneixia prou, pera que jo

pogués atrevirme á escometrel aixís, sens por d' esser mal rebut.

—Aquí m' estich,—feu per aixó, ab bastanta sequedat, lo cómic.

—Y donchs, ¿que no li agradan las máscaras?

—Psé, ¡son tan *sosas*!

—Donchs m' havia semblat véurel molt entretingut ab una monjeta.—

Lo comediant s' incorporá y obrí 'l ull ja ab més interés; però com si de sobte vejés que jo era un criatura, s' acontentá responentme ab dos ó tres sacudiments d' espatlla plens de desdeny.

—¿Que no li ha fet bon paper?—

L' home ja diria interiorment: ¡quin posma! però jo ferm que ferm.

—Es que si li ha fugit ha sigut per vergonya; però jo ja sé qu' ara li sab greu.—

Ab aquest cop ja no vaig semblar al comediant tan ponsonyós. L' home m' va creure missatger de la donzella; y encés d' il·lusions qu' afalagaren son amor propi, poch ans ferit, s' aixecá, me prengué del bras y se m' emportá á una saleta retirada pera amohinar-me á preguntes.

Li responguí qu' era cosina meva, que 's deya Pura (perque en aquell moment me vaig recordar del nom d' una amigueta aixís batejada, no per altra rahó), y aquest nom va exaltarli tota la febra romántica que duya en caliu. Vaig afegirli qu' era rica, esparvillada y hermosíssima y, ab molt misteri, vaig indicarli que, si li volia parlar á solas, jo sabia lo medi.

—¿Quán?— saltá tot remogut y sense pensar ja en si jo era un criatura, ó potser veyent en aixó una ventatja pera entregarse més confiat que may.

—Ara mateix.—

Ja no va tindre espera. Ab pas cautelós me 'l vaig fer seguir fins al tocador, que, per sort meva, estava solitari. Vaig entrarhi primer, fent esperar al comediant á fora y, arreu ab molt misteri, vaig eixir dihentli que ja hi podia entrar. L' home m' obehi, sense descloure 'ls llabis, y passá 'l llinard, tremolós d' emoció.

Un cop á dins, sens darli temps de tombar-se, vaig agafar la porta; ¡rach! donguí un tom á la clau y... ¡cametas ajudeume! entre riallas y por de rebre alguna clatellada pe 'l camí, vaig arribar á casa sense gorra, ni abrich, ni cuydarme de las angunias que podria passar la meva mare quan no 'm trobarian pe 'l cassino.

Més tart arribá pera mi lo ver sarau; no 'm vaig acostar més per las taulas del teatre mentres hi actuá aquella companyia, que no hi actuá gayre més porque la fam la n' en tragué, y may més passá pe 'l enteniment de las donas de casa 'l disfrassarme, ni ferse acompanyar per un diablet com jo.

NARCÍS OLLER

JUSTICIA

Davant de dotze vells sospira y plora una dona en llarch vel embolicada: es Fryné, l' aymadora, que per davant del jutjes acusada d' un gran crim, está á punt de ser damnada.

Lo jovencel expert que la defensa les virtuts de Fryné á esmentar comensa, y llohand de Fryné tot lo lloable, nega per fi son crim abominable.

Mes los jutjes son vells y no 's con mouhen per rahons florejadés de una parla eloqüent que no més prova l' enginy del jovencel, qui ab forsa nova segueix avant. Los jutjes lo deturan, tot baix se parlan, lo juhí maduran, y al fi ab veu respectable diuhen movent lo cap:—Fryné es culpable.—

Lo jovencel, que se la veu perduda, acostantse á Fryné per' consolarla, als deus demana ajuda; mes de prompte, pensant que per salvarla totes les menes de rahons son bones, li arranca 'l vel que la cobreix, lo esqueixa, —¡miraula!— diu, y á la acusada deixa com Vénus quan eixia de les ones.

Ja may aytal bellesa vegeren ulls mortals: may juvenesa tan plena y tan potent vells somniaren, y ni en un tros de fanch tanta puresa jamay los fills del fanch imaginaren.

Y mentres vergonyosa

Fryné abaixa los ulls y 'l cos se abruga ab sos cabells que tremolant deslliga, sos fins contorns de forma voluptuosa los vells segueixen ab mirada ardenta y cobejantlos pensan:—¡Qu' es hermosa!— y cridan tot plegat:—Es innocenta.—

ANICET DE PAGÉS DE PUIG

EXCURSIÓ AL ALT PALLARS

(Acabament)

Davant la casa del dit notari, que encara 's conserva, hi há la casa del Duch, qu' es cremada fa poch y sols ne quedan dos porxes, que ara s' han tapat ab una paret. Del pilar que sostenia 'ls dos archs, que es de pedrá y cals, ne diuhen encara lo Pilar del Comte.

Al costat del Castell de Pallars ó de Valencia diu que hi havia 'l poble d' aquest nom, que 's trasladá en época més moderna al punt ahont es ara.

La tradició conserva 'l recort de dos ó tres altres pobles que han desaparegut en aquella vall. Sant Quirch de Rosé estava en l' endret de aquest nom entre 'ls pobles de Son y Jou: una peste l' assolá y deixá desert, no quedant més que una vella que deixá aquells prats y bosch á Esterri, únichs que tenen encara de comú los habitants d' aquesta vila. En Port Aran, diuhen que hi havia també un poble, que quedá derruhit, no se sab cóm, restant lo conreu dels vilatjans de Esterri.

Arreu era un poble que, com tants altres de les valls pirenyques, fou arrasat y esborrat per una llau ó eslleivada de neu. La poca gent que 'n sortí viva, refeu lo poble un xich més avall, en un endret més abrigat d' aquelles espantoses torrentades. Més amunt, vers lo port de la Bona Aygua, cada any hi cauhen llamps, y sota ses inmensas onades de terra solidificades hi há més d' un pobre viatjer enterrat.

Part d' amunt del castellet y la torra de Port Aran, hi há un córrrech fosch, de gran fondaria, ple d' arbres y rochs; lo camí l' atravessa y s' anomena Torrent de Port Aran. Allí en mitx de tempestat la fantasia popular veu un cavaller de foch y visions extranyes.

Isabarre está una hora amunt de Esterri. Es notable la creu de plata de les professons, de cinch ó sis palms d' altura, d' estil gòtich del bon temps y finament treballada. Hi há també dos canalobres de plata. Lo temple es sumament interessant; té de gòtich y de bisantí; d' eix últim estil son uns capets que surten en la fatxada, un parell de filades de pedra de bonich efecte y un sepulcre de gran antiqüitat que serveix de sient al costat de la porta. En ell hi há una figura de lleó. Dins lo temple hi há á má esquerra un altar gòtich de gran bellesa, y en ell una imatge bisantina de la Verge, de hermosíssima forma y de gran devoció.

De Isabarre á Borent hi há mitja hora. No hi há res de particular, sinó un finestral gòtich en una casa y petits recorts pera l' artista en altres. La portalada de l' iglesia es com totes les de la vall d' Aneu, exceptuada la de Isil.

Lo Castell d' Arreu es una gran casa espitllerada, ben conservada encara. Allí posava lo Duch de Medinaceli, qui apadriná una noya de la casa, deixantli la *primia* que cobrava dels tres pobles, Isabari, Moren y Sorpe. Eixa noya se casá ab l' hereu de Présso de Burgo, y una filla seva portá á la casa Carrera de Borent lo dret de cobrar la primia, que ha durat fins fa poch temps.

Aquí fou desterrada per sa mateixa familia una gran senyora espanyola que havia donat que dir á la gent. Havent reincidit fou desterrada á Salau, po-

ble francés de l' altra banda del Pirineu, ahont fundá un temple prop del qual hi há una pedra ab la fetxa de 1056. Allí fundá un convent de monges en que morí.

Se conta aquí també que havent entés lo Duch que una filla seva estava en males relacions ab un moro anomenat Almansor, feu bastir una torra ab parets de dos metres de gruix, tancantla dintre sos aposentos, que sols rebian la llum del zénit. Li doná una cambrera pera cuydarla y ja no pogué veure á ningú més. Encara s' en diu la Torra de la Minyona.

Lo camí de Borent á Isil es verament hermosíssim; camps, prades, herbes, arbres, torrents y cascades lo embelleixen per totes bandes.

La iglesia dels templaris es notabilíssima, d' una sola nau bisantina, elevadíssima, que 's despreguá fa alguns anys, sent reparada ab taulons de fusta. Los altars laterals están posats entre 'ls dos renchs de columnes que arrancan llises desde terra, fins á la paret del temple; sostenint la teulada los archs botants que 's veuhen desde dintre.

L' altar major y 'ls dos laterals, únichs que 's conservan, son gòtichs del últim temps y están á la intemperie.

Tot lo d' eix edifici es rústich y fort com los monjos, com los monjos cavallers que 'l fundaren. La fábrica es de pedra en part, y 'ls revoltos de sota la barbacana son de un bonich estil. Paret amunt surten varis hermosos capets, com per aguaytar, ab agrahiment, los poch viatgers y devots que visitan aquell temple, alguna hora tan concorregut.

Se conservan los trossos de dues sepultures iguals á dues que s' en veuhen á una y altra banda del portal de la iglesia de

ALÓS

Poble que es á una hora més amunt de Isil.

Lo temple, com la portalada y tot lo de fora, es bisantí; á dins tot es nou.

En lo poble hi há la gran casa de Arnalot, més conegut pel nom de lo Tort, que es, probablement, lo mercader de bestiar més rich de Catalunya. Ell fa anar bé ó malament les fires d' aquell cantó de provincia, segons ven ó compra, y té un sensí de ramades y heretats: es molt estimat dels pobres y apar que no posa fills al món sinó pera donarlos á l' Iglesia.

Sortint de Alós pel camí de Mongarre, no 's deixa may, en cinch hores de camí, la riba del Noguera, que es fresca y hermosa, com cap altra n' hi haja. Les montanyes de la dreta son les de la frontera d' Espanya, y 'ls herbeys comensan al cim y baixan com domassos verts fins al Noguera, que murmureja y rondina anguilejant per aquelles prades, y trona per aquells gorchs d' aygues blaves y pures com aquell cel. A l' esquerra es tot bosch desde Alós á Mongarre, de ayrosos abets y pins, n' hi há de roigs, bedolls, moixeres, mates y verdor. A la dreta se veuhen blanques congestes, clapejant la verdosa y llisa cordillera.

A una hora y mitja del camí, part d' avall de la Molina dels francesos, hi há les ruines casi esborrades del convent de Santa Eularia. La gent del país creu que hi há enterrades grans galeries y sobre tot grans trossos. Uns esterrissenchs que hi cavaren sense profit uns quants dies (m' ho contava un d' ells mateixos) trobaren reconades de caragols y petxines, y creyent que eran dobles de quatre enmagicades, enviaren á cercar pera desencantarles y tornarles á son propi sér, una dona somnàmbula ó *dormidora*, com diu lo poble, que no hi arribá á anar. La expedició acabá malament, puig, segons la gent d' Esterri, los sortiren unes grosses mosques ó tábachs, que 'ls perseguiren fins á Alós, embestint al principal d' ells, un tal Casanya, que morí en efecte als tres dies. Altres diuhen que 'ls sortiren uns

demoniots petits y llestos que 'ls deyan en francés:
Que voulez vous, que voulez vous?

Preneu d' aixó lo que vullau, mes no deixa de ser curiós veure com se va teixint en nostres montanyes la llegenda de l' etat mitjana que 's va des-teixint á la marina, per la eterna Penélope de la humanitat.

L' endemà, en companyia d' espanyols y francesos, cantàrem ab tot lo fervor de nostre cor, davant la Verge de Montgarre, sos hermosos goigs:

Puig Senyora anomenada
De Montgarre ser voleu:
Siaunos sempre advocada,
Reyna del mont Pirineu.

Lo pla de Beret es l' herbey més gran de aqueixes montanyes. Té dues hores de llarch y una d' ample. Lo forman dues grans montanyes, llises y verdes, clapades per molts poch penyals y molt bestiar. No es rar que hi pasturen 60,000 caps, en bon temps, que allí no dura gayre.

Allí naixen, á un quart de distancia, lo Noguera y lo Garona, quals noms son anagrama l' un del altre y quals cursos segueixen direccions totalment oposades com si 's tinguessen por. L' ull del segon es molt visitat pels francesos, que retrauen la promesa d' aquell que volia fer un pont de plata al Garona, bastantli per aixó tres napoleons. Naix abundantment sota una roca y forma davant un gran viot.

A cosa d' un quart á mitxdia se veu plana avall fòndres un torrental y ficarse com lo Guadiana sota terra, per ressortir, més avall, sota un serrat de entranyes de marbre. Son llit y la misteriosa y accidentada volta que 'l cobreix blanquejan, hermosament brunyits per l' aygua, en la nit dels segles. Lo riu se deixa veure un moment en tan rica y esculpura finestra, y vergonyós torna á entrar en aquella tan bonica com estranya cova de fades, feta y compartida en diversos estatges y branques. Es un gran torrent lo que surt allí y allí s' endinza murmurejant, y 'l marbre es blanquíssim ab ditades ó tintes negrenques. Lo brunyit y lluentor que li doná la naturalesa es digne de la má del Escultó diví.

Doscentes passes més avall se veu la Vall de Aran:

JASCINTO VERDAGUER, PBR.

LA MARRUIXA

A***

Ab quín goig la marruixa
aprop teu se presum,
ab sos ulls de bruixa
esparpillants de llum.

S' arregia y 's pentina
ab sens igual primor
com una letxuguina
á qui li fan l' amor.

Sa figura arroganta
passeja pel trespol
y en lo mirall s' encanta
com poll del primer vol.

Son nas de plé 's dilata
quan tan hermosa 's veu;
al ball d' anit, la gata
fará rotllo aprop seu.

Y dona als seus bigotis
son últim cop de má,
qué va prometre un xotis
y es hora de marxá'.

RAMÓN E. BASSEGODA

RECORTS

FRAGMENTS DEL « LLIBRE DE MA VIDA »

Continuació

(1865)

WILLIAM CH. BONAPARTE WYSE

Un entrar-de-fosch d' un dia de Janer, en que per cert feya molt fret, al tornar á casa, la meua mare m' va dir:

—Mentres has estat fora ha vingut un extranjer qu' ha deixat per tu aquesta carta y aquesta targeta y m' ha dit que aquest vespre t' esperava.—

Vaig pendre abduas coses de la má de la meua mare y procuri enterarme de lo que duya la primera, sens oblidarme de llegir abans la targeta. Aquesta sobreportava eix nom:

William Ch. Bonaparte Wyse

y ab lletres fetas ab llápis, á seguiment hi havia escrit:

Fonda de Oriente, piso 1.º, número...

Com á mi lo nom aqueix m' era completament nou, desclouí la carta pera saber lo que la targeta no m' deya.

La carta era d' en Mistral y comensava aixís:

«Tinch la satisfacció de presentaros á mon estimat amich William Bonaparte Wyse, un gran poeta anglés, un dels més ilustres membres del *Felibrige*, un gelós apassionat de la nació provenzal catalana (1); acullíulo com un germá nostre é iniciúulo en lo gloriós despertament de la vostra llenga, germana de la nostra.»

Després de la carta seguia aquesta P. D.

«Milord Wyse viatja ab Milady Wyse, sa esposa.»

Sempre m' ha agradat cumplir, y més tractantse de personas recomanadas. Vaig tornar-me á posar, donchs, lo barret, que havia deixat damunt de la taula, y ficantme á la butxaca la carta y la targeta, cap á la fonda hont posava 'l foraster endressí mos passos.

Tot ananthi me va semblar que aquell nom, que fins á las horas havia cregut serme nou, no 'u era del tot, y rumiant, rumiant me vingué al esment que lo milord en qüestió era un dels prínceps Bonapartes, del que s' havian ocupat algunas vegadas publicacions provensals que jo solía llegir.

Afermat en ma opinió á forsa de cavilar, dech dir ab franquesa que va refredarse un xich lo meu bon desig de ser útil al qui tan llausongera-ment acabava de recomanarme en Mistral. Diré 'l perquè.

Lo carácter aristocrátich del foraster me posava en lo cas, ó de convertirme en un satélit d' ell, ó de semblar als ulls de la gent un explotador de sa elevada posició y del seu títol de príncep. Si la una cosa m' repugnava, l' altra feria ma dignitat y estava en oposició directa ab lo meu carácter independent.

Jo no he tingut may inclinacions democráticas; m' he trobat sempre millor en centres que tiressen al extrem oposat; però al mateix temps may he sapigut ser soberch ab los humils, ni humil ab los poderosos. So estat aixís sempre, ho so encara y crech que moriré pensant y obrant de la mateixa manera. Mes quan dich humil no vull referirme á la humilitat noble que eleva, sinó á la aquiescencia parenta del servilisme que fa sacrificar las propias conviccions y retrau de defendrelas per no descontentar

(*) Quan vaig llegir aixó vaig protestar *in mente*, com públicament protesto ara, de la denominació y del ordre de lloch dels components d' aquesta nacionalitat.

al qui la fortuna ha fet lloch en escambell més al que 'l nostre. Per aixó vacilava en tirar endavant l' encàrrech que m' havia tret de casa y qu' estava resolt á complir en los primers moments de rébrel. Mes, després de reflexionarhi novament un xich, torní á emprendre 'l camí de la fonda. Havia pres mon determini.

Arribí al lloch de la cita, y al obrir-sem' la porta de la cambra assenyalada ab lo nombre que duya la targeta, se m' presentá una figura simpática y de cara afable adornada per una hermosa y flonja barba rossa que va desvaneixe de moment gran part de las mevas prevencions.

—¿Milord Bonaparte Wyse?—preguntí jo.

—Entrau,—me respongué en francés lo qui me acabava d' obrir.—¿Vos deveu ser la persona á qui m' ha recomanat mon amich Mistral?

—Lo mateix.

—Vos he conegut, per un retrato que t'è de vos en Roumanille.—

Y agafantme per la má, me feu entrar, ab senyals de molta simpatía, cap á un' altra cambra hont se trobava la seva senyora.

Aquesta, cosa que m' sorprengué molt, atés lo carácter anglés, fou en extrem amable y expansiva ab mi, de manera que, resolt á dur á terme lo meu projecte, abans de que la fina cortesia de mas novellas coneixensas vencés ma fermesa, interrompí la conversa ab la següent pregunta dirigida al espós:

—Perdonau, si trenco la conversa pera fervos una pregunta. Mistral me recomana que 'us reba com un íntim amich seu; vos m' haveu conegut pel retrato; jo sè ab quí tinch lo plaher d' enrahonar, per haver llegit periódichs extrangers que s' han ocupat de vos: ara bè: ¿cóm voleu que 'us tracte d' assí en avant, com á poeta ó com á príncep?

—Res, res de príncep... com un amich,—exclamá francament lo meu recomanat.

—Sí, sí, com uns particulars,—afegí la senyora.—No 'ns plau á nosaltres lo cereimonial dels títols.

—Donchs sent aixís,—vaig respondre jo, completament resolt á ser un bon company y amich dels dos forasters,—desd' ara m' teniu á las vostras ordres. Demá dematí vindré á buscarvos y comensaré per fervos coneixe la ciutat y posarvos en tracte ab sos homes de lletres.—

Poch després nos despedírem y al endemà, com los havia promés, comensárem la visita de la meua estimada Barcelona.

Seguírem la catedral, hont nos mostraren la cadira del rey Martí, que serveix de custodia lo dia de la professó de Corpus, junt ab las magníficas joyas que la adornan; la capella de Sant Jordi de la Audiencia; la escola de sorts muts; los teatres; la Llotja; la biblioteca de la Universitat, hont hi trobárem al erudit bibliotecari de la mateixa é inspirat y castís poeta, En Marian Aguiló, que nos va ensenyar tot lo més notable que aquella enclòhia; la capella de Sant Miquel, que llavors encara no la havian enderrocada las iras dels enemichs de la religió y de las arts; Montjuich; lo port; las principals fábricas de teixits y pintats; lo taller dels germans Vallmitjana, que obsequiaren á mon company ab un exemplar de son Adam buydat en guix; lo palau dels comtes y son arxiu, hont feu l' Wyse coneixensa ab N' Anton de Bofarull, llavors president dels Jochs Florals; en una paraula, los ensenyí tot lo notable que hi há per veure á Barcelona.

La impressió que tot aixó feu á nostres forasters fou notable. Emperó hi mancava encara la impressió més viva y de més durada, que m' guardí pera més endavant.

Aquesta havia de ser la vista de la ciutat comtal contemplada des del peu del Tibidabo.

Un dia, donchs, quan ja 'n feya molts qu' eran ells aquí, eixírem de Barcelona ab lo camí-de-ferro de Sarriá, y al ser á n'aquest poble los vaig dur, tot passejant, dret á la vehina població de la Bonano-

LAS CUATRE ESTACIONES

PRIMAVERA

ESTIU

M. DE C.

TARDOR

COMPOSICIONS D'ADRIEN MARIE

HIVERN

va, seguint la carretera-passeig que enllassa aquesta ab aquell. Llavors en tota la llargaria d' aquest camí no hi havia sinó dues ó tres torretas, lo qual permetia que fos aquell un magnífich y enlayrat badador, des d' hont se veya tot lo pla de Barcelona. La hora y 'l dia no podian ser més avinents al major efecte del cop de vista. Lo cel era puríssim y d' un blau pujat, lo sol anava á sa posta. La blancor de las casas de la ciutat llunyana destacantse sobre lo blau verdós de la mar, los pobles y barriadas que com flocs de neu las enrotllavan, los camps de vert d' esmeragda que clapejavan la plana, y 'l centelleig de las vidrieras y claraboyas de las torratxas tocadas pels raigs del sol, tot aixó en conjunt y per separat impresioná tant als meus companys de passeig, que no 'ls podia arrancar de sa contemplació ab tot y mos prechs y ab tot y que se 'ns havia fet tart ab tantas y tantas paradas com s' havian permés pera donar satisfacció á sa curiositat y á son entusiasme.

— ¡Aixó es magnífich! — deyan ells. — Si nosaltres tinguésem un pla com aquest, ab aqueix cel y ab aqueix sol! ¡Aquesta ciutat ab lo temps será inmensa! ¡Catalunya está predestinada á un gran pervenir! —

Aquestas y altrás consemblants foren las sevas exclamacions en tot lo temps que durá 'l retorn á casa llur, hont hi arribárem al cap-vespre, no sens haver fet jo, al passar per davant de la casa d' un jardiner conegut meu des de l' infantesa, oferta á la graciosa milady d' un bell ram que va rebre ab sorpresa y alegríia.

Nos despedírem per' anar á óinar. Al vespre devia tornarhi á passar la vetlla, com teníam convingut.

No trenquí la costum aquell dia; però ab gran sorpresa meva, en lloch de trobarlo llegint ó en conversa ab sa muller, vaig soparlo en sa taula escrivint afanyosament.

Al veurem s' alsá, y ple de goig,

— Aquesta tarda, — exclamá, — m' haveu entusiasmat ab vostre passeig y no he pogut resistir al desig de traslladar al paper la expressió del sentiment que la vista de Barcelona ha fet naixe en mon cor. So escrit quatre versos y 'ls so escrit, ja estareu content, en catalá.

— ¿En catalá? — feu jo sorprés.

— A la meva manera. Com vostre idioma t'è tanta semblansa ab lo provensal, que jo coneix, m' hi so atrevit. Vos ja 'm direu lo que 'us n'è sembla. —

Y ab veu conmoguda va recitar-me una sentida poesia de la que formavan part las següents galanas rimas:

Reyna blanca sentada prop de l' ona,
¡oh, noble Barcelona!

Si una llágrima avuy ix de mon ull
ab emoció ben dolça, y resta muda,
ma ánima esmoguda

no es perque sias tu forta en volar
amunt; y sobre l' ona que te banya
te veja ser lo cor de un' altra Espanya,
la París de la mar!

Més es perque ma ánima entrístida
¡oh, bona ciutat!

ha en ton sí trobat á la amiatat...

Es per demés dir que ab tot y sa sintáxis un xich forastera, la poesia, tal com era, va meravellar-me. Era pera mi mostra de un esforç no gayre comú y del que jo no havia tingut ocasió de observar-ne cap exemple fins llavors. Escriure en catalá en tan pochos dias de coneixe l' idioma, y escriurel' relativament bè, era certament un fet de sobrada excepció y casi meravellós. Sols més tart ha repetit eix semi-prodigi un altre extranger, N' Eduart Lidfors, suech; però aquest ho feu empleant l' idioma castellá.

Mes tornem á la poesia del hoste y amich Wyse.

D' ella, atés mon carácter, decididament barceloní, lo que 'm cridá més l' atenció fou lo vaticini que fa á la ciutat comtal, quan li diu que será *la París de la mar*. Més deu cridarla avuy, no solament de mí, sinó de tot catalá, aquesta atenció, avuy que, si bè paulatinament, se veu com la profecia del poeta está bastant avansada en lo camí de la realitat. Los divuyt anys que han transcorregut des de llavors ho testifican en la crescuda que des d' aquell temps ha pres Barcelona. Lo que llavors podia dirse un somni de poeta, un cap mitjanament despert pot ja comprendre que no trigará gayre á ser una veritat gloriosa pera la nostra rassa.

Pochos dias després d' aixó lo meu recomanat se havia ja fet conegut de la major part dels poetas y escriptors catalans, rebentio tots ab gran festeig y veyentse honrat fins per algun d' ells, com en Balaguer, ab versos tan expressius com aquests:

Com vol de colometas que sota 'l cel voltejan
y enjogassadas creuhan per entre raigs de sol,
las pensas dels poetas que pels espays ondejan
se troban y s' enllassan, y ensemps, llavors, rodejan
los llochs sagrats hont viuhen sos venerants recorts.

Un jorn entre las runas fumants de Barcelona
al veure destronada la nacionalitat,
á trossos esqueixadas tas robas de matrona,
sagnantas sas feridas, cayguda sa corona,
desconhortada y lassa fugí la llibertat.

Mes ja lo sol s' aclara, mes ja lo jorn avansa,
y al niu de sas victorias un dia tornarà...
Després de las tenebras, lo sol de la esperansa
més purs los raigs ne llansa....

¡Quan ella torne á naixer millor resplandirá!

En nom d' eixa esperansa del cor ben coneguda,
en nom d' eixas memorias d' antiga llibertat,
per sas germanas pensas, ab l' ánima moguda
al viatger il·lustre y al hoste amich saluda
lo bardo de las serras del aspre Montserrat.

Fou llavors, quan jo també per ma part li feu ofrena de la meva pobra *Masia dels amors*, qual dedicatoria acceptá de bon grat y acompanyant sa acceptació de paraulas carinyosas que probavan ben bè la verdadera amiatat ab que lo poch temps de coneixensa que dúyam nos havia unit fermament.

Y ha estat aquesta tan arrelada y de tanta dura, que encara avuy conto en lo nombre de las més íntimas y lealsafeccions la del bo y noble poeta anglés que ab tantas probas assenyadíssimas de gran estimació la ha refermada de llavors ençá.

Visquèrem casi junts, poch temps, escassament tres mesos; mes fou tan franch lo tracte y tanta la confiansa que mitjansá entre 'ls dos, que bè 's pot dir que 'ns agermanárem per la vida. Quan jo no era á casa seva ja era ell lo qui 'm venia á cercar á casa. Si era jo 'l que tenia alguna pena era ell lo qui m' ajudava á combátre-la, y més de duas y de tres vegadas fuy jo qui, ab l' afany d' un vertader germá, allunyí de son cor l' anyoransa que 'l devorava en los darrers dias de sa estada á Barcelona.

La seva esposa, senyora de molt talent y finíssima educació, se feu companyera de la meva mare; aixís es que, mentres foren aquí, tothom estava lliure y acompanyat. Ellas sortian pel seu cantó en busca de objectes necessaris als travalls d' entreteniment propis del seu sexe y nosaltres la empreníam pel nostre cantó, ja anant en busca de llibres catalans, als que Wyse hi era m' l' aficionat, ja eixint al camp á respirar l' ayre pur, que á tots dos nos era sobiranament agradable.

A las nits solíam entretindrens jugant al joch d' escachs, quan las visitas nos deixavan llibertat d' acció, ó las passávam en familiar tertulia, conversant, llegint ó rient al vol de la taula hont se 'ns servia l' aristocrátich té.

Allí era hont la esmaginació de cada hù desplegava las alas á pleret. Ja 's parlava de las coneixen-

sas fetas aquell dia; ja d' alguna troballa d' algun llibre curiós; ja (y aixó solia succehir molt sovint) de la Provensa y del *felibre*, pels quals la senyora de Wyse, milady Elena, sentia tant entusiasme com lo seu espós. Allí fou hont sapigué molts detalls de la vida y obras de aquells poetas que encara no feya un any havia tingut lo plaher de tractar personalment. Allí més d' una vegada se taral·lejá á chor la bellíssima cansó *Magali* del poema *Mireya* y allí hont per primera vegada vaig sentir parlar del *Calendau*, que Mistral estava escrivint llavors.

¡Ay! ¡de nits com aquellas quán pocas n' he passadas á la vida millor y més ben aprofitadas! Ellas serán sempre pera mi un dels més dolsos recorts de ma combatuda existencia.

En una d' aquestas vetllas fou quan mon amich va parlarme del poema de Calvet *Mallorca cristiana*, que son autor li havia deixat pera llegir, manifestantme la alegríia que li havia produhit la lectura d' aqueixa obra de verdader alé poétich, y més per ser son autor un amich al qui coneixia ja feya alguns anys. Llavors m' explicá com l' havia trobat á Provensa y com des de llavors li havia dut sempre molta afició.

Dotat de una gran penetració y de un do privilegiat en coneixe als homes ab qui 's posá en contacte, me comunicava devegadas la impressió que li havian fet y 'l juhi que li mereixian algunas de las novas coneixensas literarias, y jo, que feya més anys que las tractava qu' ell, no sens sorpresa veya que no s' errava en sas apreciacions sobre llurs obras y que estava acertat en lo juhi que 'n feya com á homes. Poch enrahonador ab los estranys, era expansiu ab los seus amichs íntims, y sa conversa, entretinguda y rica de erudició, li donava un gran atractiu, tant més quant solia escondir totas aquestas bonas qualitats la més delicada y natural modestia. Era, y es encara, un home que enganyaria á qualsevol en qüestions literarias, puig molts al enrahonarhi se creurían que sos coneixements son superficials, quan jo s'è ben bè que sota aquell lleuger bany de saber s' hi amagan coneixements generals y complets que alguns dels que passan per sabis no posseixen pas.

Aficionat es, y molt, á las arts, y se li veu en la elegancia ab que están impresas sas obras. Pochs l' aventatjan en aixó: la edició que feu de una obra de Gautier, autor per qui sent gran admiració, estampada en lletres d' or sobre riquíssim paper, es una proba de son exquisit y delicat bon gust en tipografia.

Los clássichs los coneix al detall, així 'ls grechs com los llatins, y dels autors que descollan en las escolas modernas no 'n desconeix cap, tributant una especial admiració al gran poeta d' aquest segle en Frederich Mistral, que 'l considera un digne hereu de la antiga lira grega.

Dos mesos ben llarchs durá la seva estada aquí á Barcelona, des de hont marxá cap als marges del Turia en busca de las palmeras d' Elx, per las que delirava. Jo li vaig facilitar recomanacions pera 'ls principals escriptors y poetas d' aquell tros de Catalunya conegut ab lo nom de regne de Valencia, y no sens pena y racansa nos despedírem un dematí, prometentme tornar al cap de una mesada pera estarse encara uns quants dias més en companyia de sos amichs de Barcelona.

Crech que fou llavors quan, ja á punt de marxar lo vapor que devia durlo á Tarragona, me va preguntar:

— Digáume: ¿per qué 'l dia que 'ns coneguèrem váreu preguntarme si volia que 'm tractésseu com á poeta ó com á príncep?

— Jo 'us ho diré, — li responguí resoltament; — perque si m' haguésseu dit que volíau ser tractat com á príncep, m' hauria excusat y no m' haguèreu tornat á veure. No 'u atribuíu á superbia ni á orgull, perque ni orgull ni superbia hi há en ma de-

terminació. Pera agasajar á un príncep se necessita un altre que 'n sia, y jo, ja ho heu vist, so un trist poeta. Afortunadament, vos 'us despulláreu de vostres títols y aixís s' han acostat duas voluntats que de altra manera haurien quedat separadas pera sempre. —

Ell se posá á riure ab benevolensa, y donantme una forta apretada de má, va despedirse de mi.

Pochs moments després lo vapor tallava la mar encalmosida, emportántsem' una amistat novella, sí, però veritable. Lo temps s' ha encarregat després de demostrar que no fou foch de falla la simpatia que va unir nostras voluntats.

FRANCESCH PELAY BRIZ

CANSÓ

PERA CANTAR ELS PELEGRINS

DE LA MARE DE DEU DE LLUCH

DE MALLORCA

Dins el cor de la montanya
Mallorca guarda un tresor...
¡Germans, en santa companya
pujem á la Casa d' or!
Anem ab bandera alsada
com un exercit de pau...
¡Verge de Lluch coronada,
demunt Mallorca reynau!

María té santuaris
per tot aquest reyne bell:
mes entre puigs solitaris,
com á Reyna, té un castell.
Just es que sia adorada
dins un tan noble palau.
¡Verge de Lluch coronada,
demunt Mallorca reynau!

Salut, bellesa y frescura
troba á Lluch el pelegri
y una saba antiga y pura
que fa 'l cor més mallorquí:
vida dels avis honrada
pareix qu' encara alenau.
¡Verge de Lluch coronada,
demunt Mallorca reynau!

L' augusta pau seu á l' ombra
dels arbres patriarcales,
y en sant esglay allá assombra
la grandesa dels penyals.
En majestat assentada
molt bé la Verge hi escau.
¡Verge de Lluch coronada,
demunt Mallorca reynau!

Si olors del camp du l' oratge,
es que cerca l' oració...
la veu del torrent sauvatge
diu l' antiga tradició...
La Bella Dona salvada
tothom recorda en el Grau...
¡Verge de Lluch coronada,
demunt Mallorca reynau!

Lluch per Mallorca es encara
lo sant recó de la llar:
¿y dins la llar de sa mare
quín cor no 's logra escaufar?
Nostra pregaria inflamada
ab cor de mare escoltau.
¡Reyna de Lluch coronada,
demunt Mallorca reynau!

Pelegrins de tota l' Illa,
feym presentalla del cor:
per cada ofrenda senzilla
María dona un tresor.
El bé que més vos agrada
per demunt tots escampau:
¡Reyna de Lluch coronada,
dins les ánimes reynau!

Aquesta illa que traguéreu
del poder del infelhel
sia, com vos lo volguéreu,
planter de vides pe 'l cel.
De bell nou s' es consagrada
are á Vos que l' escoltau.

¡Verge de Lluch coronada,
demunt Mallorca reynau!

Dau l' oli pur á la serra,
dau á n' el pla fonts de vi;
sian los dons de la terra
semblansa de un fruyt més fi:
¡donau sempre bona anyada
de caritat y de pau!

¡Verge de Lluch coronada,
demunt Mallorca reynau!

De les plagues forasteres
allunyau l' impur alè:
¡sian les nostres riberes
grans murades de la fè!
¡La pietat arrelada
florezca en aqueix cel blau!
¡Verge de Lluch coronada,
demunt Mallorca reynau!

M. COSTA

FRA ANSELM TURMEDA (1)

Entre la multitud de varons insignes qu' iniciaren lo floxement de les lletres catalanes en lo sigle xv, es precis colocalhi, encara que no sia en los primers llochs, al singularíssim personatge qual nom serveix d' epígrafe á aquestes ralles. Injusta li ha sigut la fama negantli la més petita mostra de son favor ab tanta lleugeresa prodigat ad altres més afortunats; y ni les peregrines aventures de sa vida accidentada, ni son doble mèrit com á poeta y com á philosoph, ni l' haver corregut de má en má per espay de sigles alguna de ses obres fins á dexar vivents ses máximes y sentencies entre 'l rich tresor de refrans y proverbis del idioma catalá, han bastat á conseguirli 'l renom que per deute de justicia se li debia. Desconegut dels literats y biógrafos antichs, qui primerament se n' ocupá fou potser lo P. M. D. Baltasar Sayol al referir en sa obra, fins ara inédita, *Historia de las grandezas de Poblet*, la vida del venerable Fra Pere Marginet, monjo d' aquell real monastir. Copiaren després més ó menos puntualment ses paraules Pere Serra y Postius en sos *Prodigios y finezas de los santos angeles*, Fr. Joan de Sant Antoni en sa *Biblioteca universal franciscana* y altres doctes escriptors del Principat, fins á arribar á ser moneda corrent entre 'ls erudits la novelesca historia que conta 'l R. P. M. D. Jaume Finestres al tractar d' aquell mateix Fr. Pere Marginet (2). Resúmen d' aquella historia en lo que pertoca al nostre autor, es la biografia qu' inserta 'l Sr. Torres Amat en sa apreciable obra *Apuntes para la formacion de una Biblioteca catalana*, y com á tal, y com sustancialment admesa per los que després ab més ó menos extensió s' han ocupat d' en Turmeda, bé val la pena de ser transcrita aquí literalment.

«Turmeda (Fr. Anselmo), natural de Montblanch ó de Lérida, fraile Franciscano. Apostató de la orden juntament con Fray Pedro Marginet, monje de Poblet, y huyendo de su convento de Montblanch se entregó á los vicios. Convertido Marginet al cabo de dos años, en 1413, Turmeda se fué á Túnez, donde renegó de la fe y siguió la secta de Mahoma,

(1) Ha reaparegut á Palma de Mallorca 'l Museo Balear, qu' ha estat alguns anys suspès, y que publican ab lluhiment los principals escriptors d' aquell illa, al qui felicitem per sa tornada á la llum de la publicitat. Dels primers números repartits ne traduhim aquest interessant estudi, que veurán ab gust los aficionats á aquesta mena de treballs. — Nota de la Reda cció.

(2) Historia del Real Monasterio de Poblet. Vol. III, p. 272.

predicando y explicando en público el Alcorán. En este estado se le apareció el P. Marginet, que le reprendió sus crímenes, y habiendo hecho penitencia, comenzó á predicar el Evangelio, por lo que el rey de Túnez le mandó cortar la cabeza por los años de 1419, etc.»

Respecte y veneració mereix l' autoritat de tan competents mestres, y hauria de ser universalment admès son testimoni si 'l mateix Turmeda no 'ns hagués dexat en ses obres, escasses però interessantíssimes, datos personals que, si no bastan á contradirho en absolut, sobran. pera establirho almenys com á molt problemátich. Axis, per lo que toca al lloch de sa naxensa, podem afirmar que no fou ni Lleyda ni Montblanch ni cap altre punt de Catalunya, sinó que tocá també aquesta gloria á Mallorca, mare fecunda de tants varons ilustres. Y per cert que no son presuncions més ó menos infundades, ni frases més ó menos ambigües á les que un excessiu amor á l' illa pogués dar l' apariencia de decisives, les que servexen de base y fonament á mon assert; en Turmeda ho expressa ab tota claretat y precisió quan en son petit poema *Cobles de la divisió del Reyne de Mallorques* li fa exclamar:

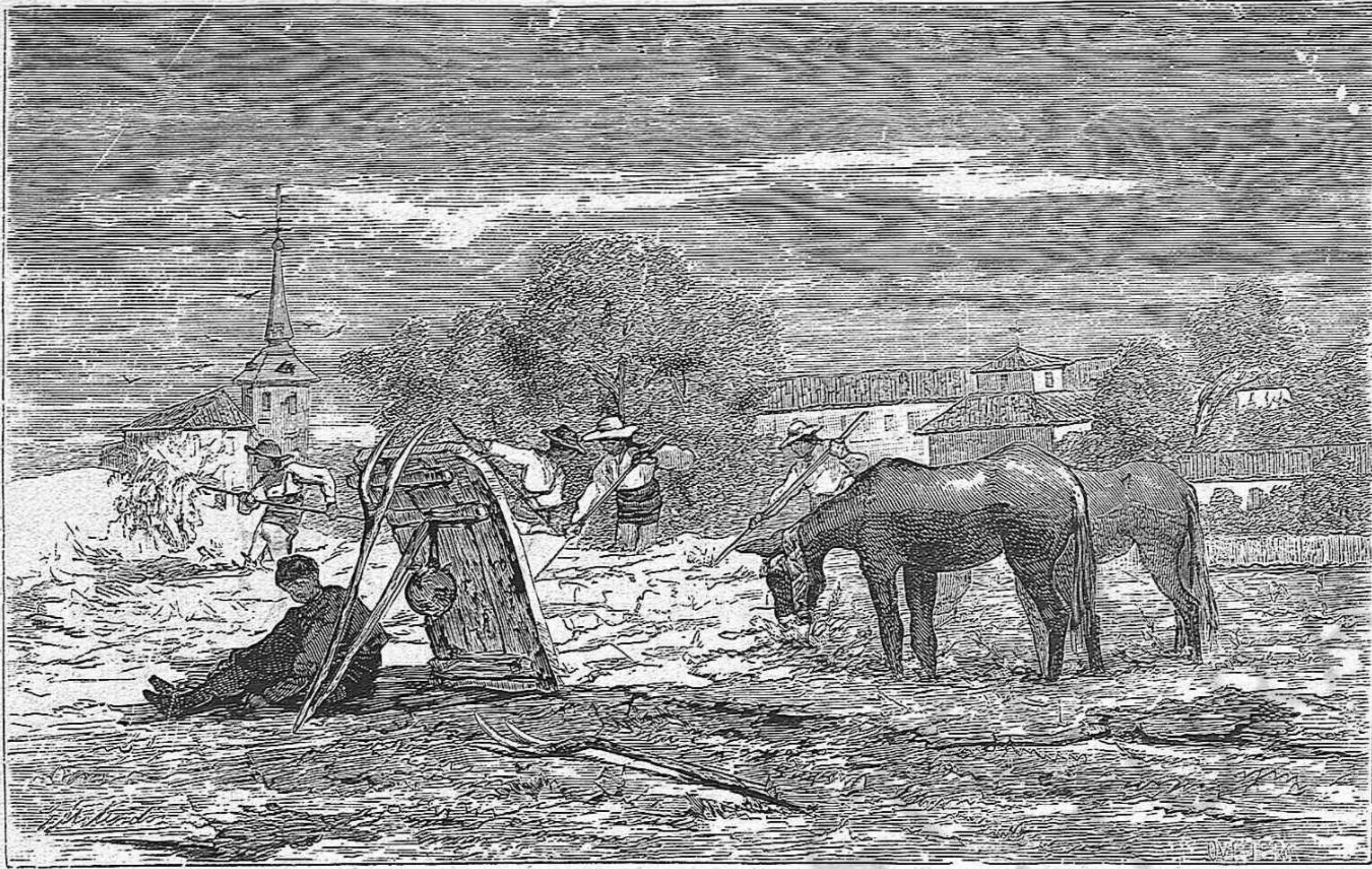
Frare Anselm, ó fill car...

quan en son llibre *Disputa del ase*, etc., posa en boca d' un conill aquestes paraules que 's referexen á ell mateix: «Molt alt y poderós senyor, aquell fill d' Adam qu' está ajagut á l' ombra d' aquell arbre, es de nació catalá y natural de la ciutat de Mallorca y té per nom Fra Anselm Turmeda,» y sobre tot en aquell passatge de ses Profecies, que diu:

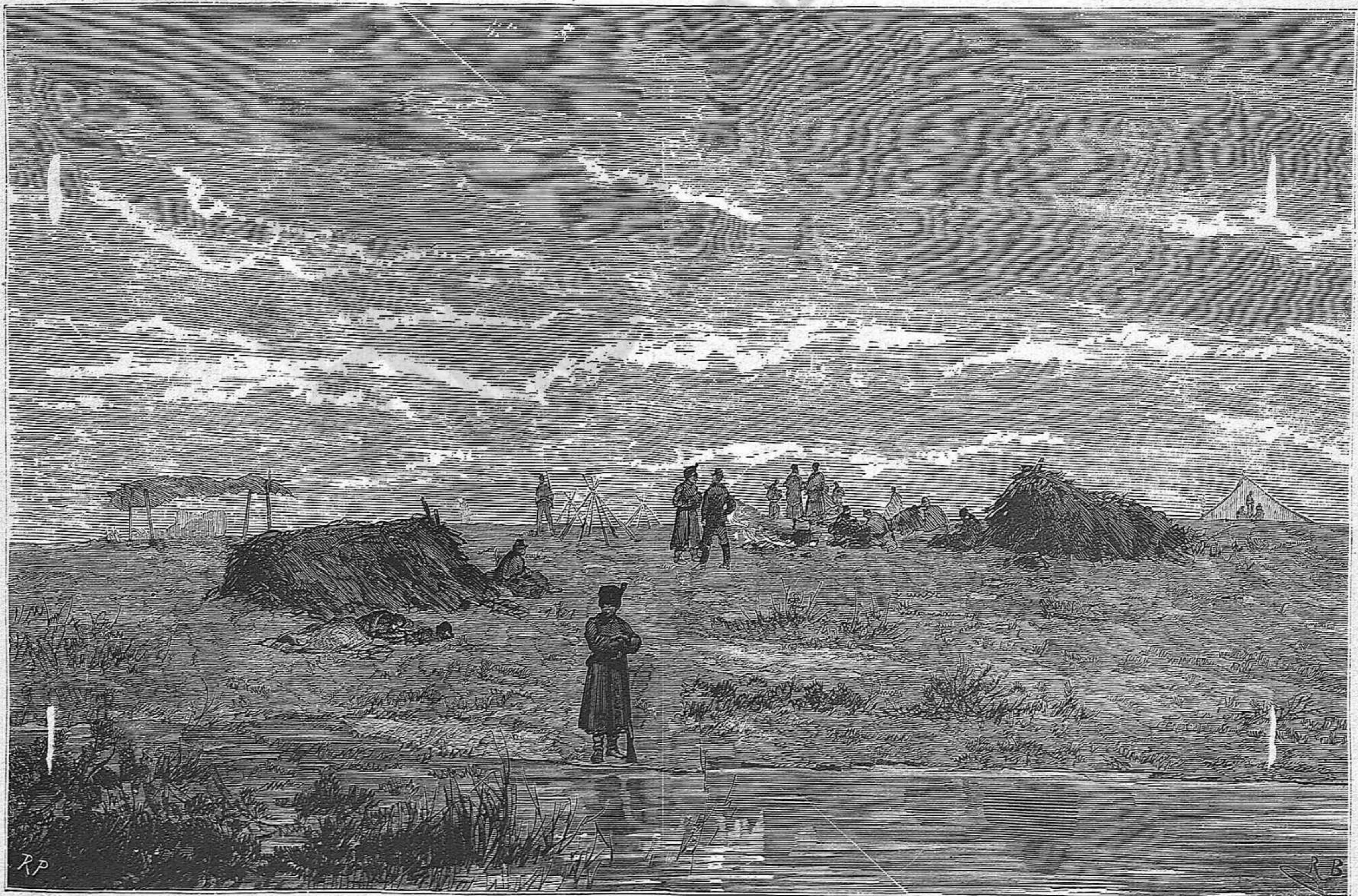
Fará la mostra
la ylla nostra
go es Mallorcha...

Y per si declaracions tan explícites y probes tan terminants no bastessen encara á dur lo convenciment en algun esperit quisquillós de sobres, he d' aduir en mon favor un altre dato preciós y per cap estil recusable, trobat per mon estimadíssim pare en una de ses diligents y curioses investigacions històriques. Es una cláusula del testament de Pere Silvestre *Cives Majoricarum* otorgat als 5 d' Octubre de 1375 per lo notari Matheu Salçet, en la que 's fa un llegat de vint sous. «*Fratri Anselmo Turmeda, dicti ordinis fratrum Minorum, filiolo meo ut oret Deum pro anima mea.*» Si, donchs, Pere Silvestre havia nascut y residí ordinariament á l' illa, que tals condicions exigia 'l títol de *Cives Majoricarum*, y fou ell qui portá als brassos al infant Turmeda quan li foren administrades les aygues regeneradores del bapisme, es clar qu' á Mallorca havia de celebrarse aquest solemne acte, perque les grans dificultats de la travessia y 'ls quantiosos gastos qu' ocasionava, insostenibles ab los escassos recursos d' un pobre texidor, nos privan de suposar que pogués passar Silvestre al continent pera desempenyar tan augustes funcions, ni que pogués trobarshi per casualitat al ocorrer lo naxement d' en Turmeda.

Peró aquest document no tan sols ve á corroborar mon assert anterior respecte á la patria del personatge que 'ns ocupa, qu' axó al cap de vall ja quedava justificat per altre cantó, sinó que té 'l privilegi de poder donar llum sobre un punt interessantíssim de sa vida, del qual no es possible rastrejarne la més tènue noticia en los altres datos que tinch á la vista pera escriure aquestes ralles. Me referesch á l' época de son naxement, que degué ocorrer precisament entre 'ls anys 1350 y 1360, ja que en 1375, fetxa del testament de Pere Silvestre, en Turmeda era ja profés (*fratri Anselmo Turmeda dicti ordinis fratrum Minorum*), si bé encara no debia celebrar missa, ni estar pròxim á celebrarla, quan son padrí no n' hi encarregá, y si solament que pregués á Deu per la seva ánima: axis es que no podia tenir aleshores més de vint y cinchs anys, ni tampoch

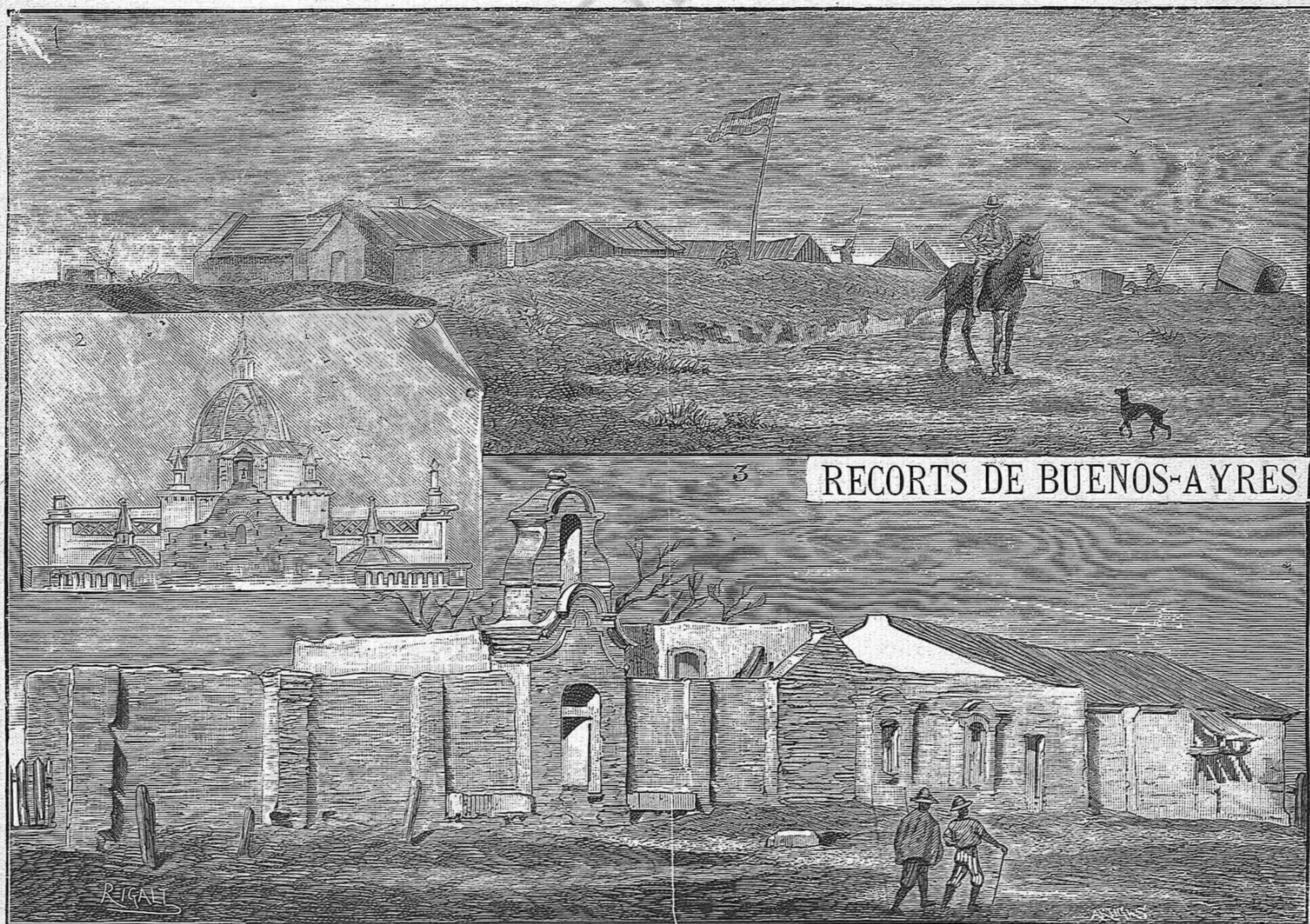
PREPARATIUS PE 'L BATRE, PER MELÉNDEZ

UN CAMPAMENT RUS

PIEVE DI CADORE. — CASA HONT NASQUE 'L TIZIANO

1. FORT AXECAT PE 'L GENERAL LAVALLE — 2. IGLESIA DE LA CONCEPCIO — 3. CARRER TIPICH DE LA POBLACIO ANTIGUA

menos de catorze, edats fixades respectivament per la Disciplina de l'Església pera l'ordenació de prebete y pera la professió religiosa.

Y si desafortunats han anat los biògrafos d'en Turmeda suposantlo nascut á Catalunya, m' sembla que no ho han anat menos suposantlo apòstata de sa religió y renegat de sa fè, y l' historia que 'ns contan de sa fugida del convent de Montblanch en companyia de Fra Pere Marginet, crech qu' ha de ser tinguda y reputada com á fabulosa. Repáres que l' època en que 's suposa haver ocorregut aquest succés fou precisament després de la mort del abat de Poblet, D. Fr. Vicents Ferrer, ocorreguda pe 'l Juliol de 1411, y per consegüent en Turmeda, segons l' observació qu' acabem de fer, tenia ja aleshores cinquanta ó sexanta anys d' edat. Y es completament inverossímil suposar que l' il·lustrat y digne religiós que sapigué vèncer les afalagadores il·lusions del món en los anys florits de sa juvenesa, donés després en sa ancianitat lo repugnant espectacle d' un vell entregat á la disbauxa y als plahers de la carn; y més inverossímil es encara suposar que tan lamentable cayguda fos conseqüència de sa amistat ab lo jove P. Marginet, qu' acabava llavors de pronunciar los vots solemnes de sa professió. Les relacions entre un jove y un ancià, per molt estretes que sian, tenen sempre quelcom de respectuoses per una part y de paternals per l' altra; may son íntimes y confiades com les que lligan als verdaders amichs. per axò mateix ni en Turmeda ni en Marginet, fós quina fós l' estimació que 's tinguessen, may s' haurian triat l' un al altre pera còmplice y company de la maldat qu' un d' ells medités, sinó qu' al contrari haurian tingut molt compte en ocultársela mutuament tant com los hi hagués sigut possible.

La rahó, però, més poderosa qu' he trobat pera defensar á en Turmeda del peccat enorme que se li imputa, es l' esperit eminentment cristià que domina en totes ses obres y singularment en la que intitula *Libre de bons ensenyaments*, escrita quan ja residia á Túnes y havia adoptat lo sobrenom d' Abdalá, y per lo tant quan ja probablement havia entrat en l' exercici de ses funcions en los càrrechs d' oficial de l' Aduana de Túnes y de gran Escuder del rey Maule Brufret, qu' ell mateix declara haver desempenyat. Aquesta obreta, no sols está basada en la moral més pura del Evangeli y respira religiositat en totes ses pàgines, sinó qu' en ella confessa explícitament en Turmeda los principals misteris y dogmes del catolicisme, fins aquells que, com lo de la Santíssima Trinitat, més havian de repugnar als sectaris de Mahoma. Vèjanse sinó ses paraules:

Primerament quant serás batejat
creurás que la Divinitat,
es un esser en Trinitat
de les persones.

Y que Jesu-Crist fill de Deu viu,
es Deu fill de Davit,
assó es ver, y axí ho diu
la Santa Escripura.

Dels Articles, o tu fill meu,
creurás lo que la Iglesia creu,
y si no basta lo seny teu
ja Fè hi basta.

Fill meu, manté castedat
puix dels teus vots ets lligat;
si tenir pots virginitat
millor sería.

Per molt que fasses gran peccat
not tingas per desesperat,
car nostre Senyor ha pietat
de hom qui pecca.

En tu nol vullés amagar
ves tantost á confessar,
y la penitencia vullés far
que 't será dada.

Ara bé; l' qui escrigué aquests conceptes, y no 'n transcrih molts d' altres que probarian igualment mon assert, no podia ser un frare fugit de son convent y renegat de sa fè, no suposantli un cinisme y una degradació y baxesa de sentiments de que ningú fins ara ha donat exemple. Apostatar d' una religió á impuls de passions bordes y seguir parlant sens remordiments de ses excellencies, y predicar ses máximes y sa moral, y confessar sos dogmes sens qu' aquesta confessió vaja seguida del retorn á la fè primitiva, es una iniquitat tan gran qu' apenas basta á compèndrela la rahó humana.

Ab tot, lo docte catedràtic de l' Universitat Central, D. Marcelino Menéndez Pelayo, qui no podia dexar d' ocuparse poch ó molt en sa obra monumental; *Historia de los Heterodoxos Españoles*, d' una figura tan notable com en Turmeda, á qui ab més ó menos fonament s' atribuheix l' enorme crim de l' apostasia, persisteix en suposarlo renegat y no li sembla que l' parlar com cristià en obres escrites durant sa residència á Túnes sia indici convincent en contra d' aquesta opinió. No s' ha fixat, però, en les flagrants contradiccions qu' existexen entre 'ls datos que 's desprenen d' aquestes matexes obres y lo qu' estableixen Finestres, Torres Amat y altres autors ja citats. Perque si l' sobrenom d' Abdalá qu' usava á Túnes es una prova de sa abjuració, Turmeda era ja apòstata quan en 1397 á 98 escrigué son llibre de bons ensenyaments, en qual portada's llegeix *Llibre compost en Túnez per lo Reverent Pare Fra Anselm Turmeda; en altra manera anomenat Abdalá*. Y si ja llavors ho era; com es possible qu' en 1411 fugís de son convent de Montblanch ab Fra Pere Marginet, y que més tart en 1413 renegués de sa fè á Túnes, prenent lo nom d' Abdalá?

«De todas maneras,—diu lo Sr. Menéndez Pelayo, y aquest es son principal argument,—es raro que un cristiano y fraile, pudiera, sin apostatar, ser oficial de la aduana de Túnez y gran Escudero del rey Maule-Brufret, como Turmeda se apellida en su libro del Asno.» Reconech qu' aquest càrrech es molt fundat y que fora de moltíssim pes, si no hagués trobat la desitjada explicació d' aquests fets en la noticia que 's refereix en lo prohemí á advertència d' una traducció castellana del *Libre de bons ensenyaments* impresa á Valencia l' 1594. Diu axís: «A éste (Fra Anselm Turmeda) por lo que Dios fué servido le captivaron moros y lo llevaron á Túnez, donde compuso la presente obrecilla para provecho y buena doctrina de todos los fieles.» Posada axís de manifest la rahó de sa permanencia en aquell país, ja no es tan dificultós fernos càrrech de sa elevada posició, perquè res té d' estrany ni increible que l' qui arribá allí condemnat á dura esclavitut, ascendís per ses virtuts y per son saber fins á regir los destins que desempenyá després, conservant sempre intacte l' sagrat depòsit de la fè qu' hereda de sos passats.

Y no 's crega qu' ab axò pretench negar terminantment l' apostasia que s' atribuheix á en Turmeda; intento sols demostrar, fins en perjudici de sa fama, que la tal apostasia ni está probada ni es verossímil, però nó que sia impossible. 'L títol de màrtir de Jesucrist, que li concedexen tots los qui mencionan sa abjuració, constituheix major timbre de gloria que l' de creyent sempre fidel, y si axò necessitès probarse bastaria recordar lo nom de nostre compatrici Pere Burguny, qui en igualtat de circumstancies ha sigut exposat per l' Iglesia á la veneració dels fidels, y colcat per la patria en lo nombre de sos fills il·lustres.

Escassos y molt escassos son també 'ls datos que possehim relatiu á les varies obres de nostre insig-

ne compatrici, y fins la primera y principal de totes, intitulada *Disputa del Ase contra frare Encelm Turmeda sobre la natura et nobleza dels animals*, s' ha fet ja tan rara, si no s' ha perdut per sempre, que no m' ha sigut possible conèxerme més que uns fragments, traduhts d' altra traducció, inserts en lo Discurs preliminar publicat per D. Adolfo de Castro al devant de sa colecció d' Obres escullides de filòsops, vol. LXV de la *Biblioteca de Autores Españoles* de Rivadeneyra. «En aquest tractat fingia lo autor que anant á una floresta pera descansar del burgit de les ciutats, fou vensut per la són. Però al cap de poch la soletat se poblá de multitut de feres, besties, aus é insectes qu' acudian á prestar jurament d' obediència á un lleó, nou rey. Un dels vassalls li advertí que 'l frare Turmeda defensava l' opinió de que 'ls homes aventatjavan als altres animals, tant per les excellencies del cos com per les de l' ànima. Lo Soberá volgué ohir com podia intentarse semblant parer ab bones rahons, y axís maná cridar á en Turmeda, oferintli sa real protecció pera argüir lliurement y sens temor á les ires dels caballers de sa cort; y li doná per contrari de sos arguments un ase d' aspecte ruí, l' pitjor y més despreciable de sos súbdits. La discussió es sumament enginyosa. Si Fra Anselm Turmeda proclama l' excelència dels sentits del home, l' ase prova que 'ls animals l' excedexen, no sols en veure 'ls objectes en mitx de l' ombra de la nit, sinó en l' ohir los més llunyans ó petits remors. Si l' un vol probar que 'ls homes se regexen per lo bon consell, castigan als dolents y guardan sa manera de gòbern, l' altre li respon ab les ordenades repúbliques de les abelles y formigues, totes subjectes, no als apetits de la gula y la són, sinó al treball y profit dels altres de sa especie. Si aquell, de lo delicat de les viandes qu' usa l' home pera son sosteniment, n' infereix sa mellor naturalesa, aquest los hi atribuheix la multitut d' enfermedats á que viu afecte, y 'ls grans delictes que s' experimentan al món per la set de l' or, los dolors, les tribulacions, batalles y empreses marítimes, en que se perden llástimosament y tendra les vides, en tant que molts dels animals menjan los fruyts que fecunda l' home ab la suhor de son front, tant en arbres com en jardins y altres lloch delitosos. Finalment l' ase, pera vèncer á Fra Turmeda, porta á la memoria que 'ls papes, reys y grans senyors, als qui no pot mirar la gent sens temor y respecte, son atacats al rostre ó ferits per l' agulló d' insectes de qual poder ab dificultat logran salvarse.» Ab aquestes paraules dona compte l' Sr. Castro de la més important de les produccions de nostre Fra Anselm, calificantla de tractat de verdadera filosofia escrit en forma entretinguda y nova, y en la que 's decobren tal agudesas d' ingeni y frescor d' imaginació que bastaria per sí sola pera conseguir á son autor un lloch molt senyalat en la república de les lletres.

La imitá més tart Nicolaso Macchiavelli en son poema en tercetes *Dell' Asino d' oro* trassat baix un plañ enterament semblant. Extraviat lo poeta per lo bosch que rodeja la morada hont se retirá Circe al vèures abandonada de Júpiter, fou sorprès per la Ninfa á qual càrrech estava l' pasturar als antichs amants de la Dehesa convertits en feres y besties de tota mena per lo maligne influx de sa mirada. Gracies al favor y auxili d' aquesta Ninfa, que l' mantingué ocult y li prodigá tota lley de socors, pogué evitar l' incórrer ell mateix en semblant desgracia y fins recórrer de nit lo palau de la Dehesa y conversar ab un porch que, com los altres animals allí reunits, havia en altre temps format part de la rassa humana. Li preguntá llavors lo poeta si desitjava recórrer sa primitiva naturalesa y sortir d' aquell estat miserable, á lo que l' animal respongué, rabejantse en son fastigós bassal de fanch, proclamant les ventatjes y prerogatives ab que la naturalesa ha favoregut á les besties sobre 'ls homes, y reproduhint, mutatis mutandis, los matexos conceptes que havia vertit en Turmeda en son *Libre del Ase*, ab

la gran diferència, però, de que mentres aquest acaba sa *Disputa* fent reconèixer al ase la major excel·lència del home per l'immortalitat de la seva ànima, termina l' famós italià son poema ab aquestes desconsoladores frases:

Vostr' è l' ambizion, lussuria, e l' pianto,
E l' avarizia, che genera scabbia
Nel viver vostro, che stimate tanto.
Nessun altro animal si trova, ch' abbia
Più fragil vita, e di viver più voglia,
Più confuso timore, o maggior rabbia.
Non dá l' un porco all' altro porco doglia,
L' un cervo all' altro; solamente l' uomo
L' altr' uomo ammazza, crocifigge e spoglia.
Pensa or, come tu vuoi ch' io retorni uomo,
Sendo di tutte le miserie privo,
Ch' io sopportava, mentre che fui uomo.
E se alcuno infra gli uomin ti par divo,
Felice e lieto, non gli creder molto;
Che 'n questo fango più felice vivo,
Dove senza pensier mi bagno e volto.

D' alguna fama degué gosar aquesta obreta d' en Turmeda quan, quasi cent anys després d' escrita, merescué encara 'ls honors de la impressió, y, lo qu' es més encara, 'l de ser vertida á dos idiomes estranys: lo castellá y lo francès. De l' edició original, feta á Barcelona 'l 1509, no se 'n coneix avuy cap exemplar, però consta positivament haver existit, y en lo Registre de la Biblioteca Colombina de Sevilla 's troba descrita d' aquesta manera: «Libro en catalán, es Disputa del ase contra frere Enselm Turmeda sobre la natura et nobleza dels animals, ordenat per lo dit Enselm. Prólogo: I «En nom de Deu.» Opus I «Non volent estar ocios.» II «Segons son posades.» Habet sua cap. epith. Impr. Barcelona año 1509. Maij I— Costó en Lérida 29 maravedís año de 1512, por Junio. Est in 4.º» (1)

No més fàcilment que l' llibre original pot trobarse la traducció castellana, que tampoch ningú ha pogut veure fins ara, però qual títol figura sempre continuat en tots los índices expurgatoris. Molt escassa es també la versió francesa, de la que diu lo Sr. Castro haverne tingut un exemplar en son poder ab la següent portada: «*La disputation de l' asne contra frere Anselme Turmeda sur la nature et noblesse des animaux, faite et ordonnée par le dit frere Anselme en la cité de Thuniez, l' an 1417, etc. Traduite du vulgaire Hespagnol en langue françoise. A Lyon, par Laurens Buyson 1548.*» Lo Sr. Torres Amat diu qu' en la *Biographie instructive* de Debure apareixen *La dispute d' un asne contre frere Anselme Turmeda. Lyon 1544 in 16.º*, y també un' altra obreta, que deu ser impugnació de la d' en Turmeda, titulada *La revanche et contre dispute de frere Anselme Turmeda contre les betes par Mathurin Maurice. Paris, 1554 in 16.º* La diversitat de fetxes y les lleugeres variants del títol que 's notan entre la traducció francesa citada per lo senyor Castro, y la que figura en la *Biographie instructive*, poden suscitar lo dubte de si son dues obres distintes ò simplement dues edicions diferents de la mateixa obra, encara que l' haverhi tants poch anys de l' una á l' altra y l' haver sigut abdues impreses en la mateixa ciutat induhexen á creure, ab molt fonament, que potser no hi haja en tot axò sinó una equivocació per part de Debure. Lo Sr. Menéndez Pelayo cita ademés una reimpressió del text de Laurens Buyson feta á París lo 1554.

Mes á pesar de tan extraordinaries consideracions com merescué aquest llibre d' en Turmeda, apareix continuat en l' índice dels prohibits publicat per lo Arquebisbe de Toledo é Inquisidor general, imprès á Madrid l' any 1538, y fou sempre incluhit en tots los índices expurgatoris del Sant Ofici, «sens dubte, diu lo Sr. Castro, per set passatjes molt llicenciosos que conté al parlar dels set pecats capitals aplicant los als religiosos de son sigle.» Defecte es aquest en

que feya incórrer al bon Turmeda son zel exagerat y mal entès per la religió, y sa dèria inconsiderada d' enaltir la regla que professava, permetentse de vegades ocuparse dels mals religiosos donant massa axamples á sa vena satírica, com succeheix, per exemple, en les següents màximes de son *Llibre de bons ensenyaments*:

Allò que ohrás dir farás,
y lo que ells fan esquivarás,
de aquells ho dich que han lo cap ras
y la gran barba.

Diners alegran los infants
y los frares carmelitans
y fan cantar los capellans
á les grans festes.

ESTANISLAU K. AGUILÓ

(Acabaré)

ELEMÉRIDES PRINCIPALS

DE LA CONSTRUCCIÓ DEL TEMPLE DE SANTA MARÍA DEL MAR DE BARCELONA (I)

La magnífica iglesia de Santa María del Mar, espléndida mostra de la gallardía del estil ogival, fou comensada á edificar en 1329, com evidencian varis testimonis escrits y principalment lo MEMORIAL que transcriu (traduhit al castellá) Pi y Arimon, copiantlo del llibre dit *Ceremonial* de la Parroquia de Santa María, fol. 47. En est document se fa menció y 's copia literalment la inscripció de una lápida encastada en la part oriental de dita iglesia, y diu axís:

«En nom de la Santa Trinitat, á honor de Madona Santa María fo comensada la obra daquesta Esgleya lo dia de Santa María de Mars en l' any MCCCXXVIII regnant Nanfós per la gracia de Deu Rey d' Aragó qui conquis lo Regne de Cerdenya.»

En una nota del Llibre de la serie de Consellers, del Arxiu municipal de Barcelona, se consigna lo mateix, afeginthi que fou lo ardiaca Bernat Lull qui posá la primera pedra.

De varis Actes y documents se poden senyalar las següents fetxes de la prossecució de la obra:

En 1339 estava acabada la capella de Sant Llorens.

En 1340 las de Santa Anna y Sta. Agnés y Sant Tomás Apóstol.

En 1341 se terminá la de Santa Eularia de Mérida.

En 1345 la de Sant Pau y Santa Práxedes.

La última clau de volta fou col·locada en 1383, com refereix la *Rúbrica de Bruniquer* en la següent nota:

«A tres de noembre mil trescents vuitanta tres fou posada ab gran solemnitat la darrera pedra de la clausura de la volta de Santa María de la Mar y lo die de Santa María de agost fou dita la primera missa en lo altar nou de dita iglesia: diguela lo Bisbe Pere de Barcelona.»

Aquest Bisbe fou Pere de Planella, qui, á 15 de Agost de 1384, inaugura ab l' acte més gran del cultu católich, la no interrompuda cadena de sacrificis y pregarias que per espay de cinchcents anys — que son ja historia — se han elevat al Senyor sota las grandiosas voltas de la esbelta iglesia de Santa María del Mar.

Grans acontexements y espléndidas festes ha presenciada la popular basilica barcelonesa, y sa relació en animada historia que sabem está escribint

(1) De *La Veu del Montserrat* copiem aquestas notas, tan curiosas com interessants.

un erudit membre d' una de las Associacions excursionistas, ha de ser per demés interessant.

Entre las més memorables festes, s' hi conta las que 's feren en lo sigle XVII, ab motiu de la traslació del SS. Sagrament al nou altar major, que no es pas lo mateix que ara s' hi veu. Una relació impresa se 'n troba y s' estampá també algun dels sermons que 's predicaren; però son més curiosos los datos que oferexen alguns manuscrits, com per exemple la següent relació extreta del Llibre de Consells de la Rnt. Comunitat de Santa María del Pi. Diu axís:

«Als 3 de Febrer de dit any 1637 á las 10 horas del matí partí la professó de la present Iglesia (la de Santa María del Pi) per anar á celebrar lo Ofici en Santa María del Mar ab est orde primerament ab los tabals y després los ganfarons, després la bandera dels Desemparats, de la Santa Espina, los Procuradors, las dos banderas dels Ortolans, la creu, y tot lo Clero aportant lo cap de la professó, lo Sr. Rector seguint los Srs. Obrers, y demés administracions ab atxes encesas ab música de ministrils cantant ab lo clero, isqueren per lo portal major dret á la Parroquia per la carniseria den Sors isqueren al carrer ample y cambis ahont trobaren lo Clero de Santa María y Obrers, anaren junts á la iglesia donant resos en alabansa de dita festa per lo camí, arribats á la iglesia aná lo Clero en lo altar major y dita antifona y verset de Ntra. Senyora per lo Rector sen anaren en los diacas á la sagristia; comensat lo introit de la missa la qual cantá lo Sr. Rector y digué la missa del dia de Ntra. Sra. de Agost la qual se cantá á dos chors per lo nostre mestre (lo del Pi) y sos cantors ab molt gran aplauso de tots, al cor vuyt capas quatre de Santa María y quatre de nostras; los Rnts. de Santa María ab gran multitut acompañaren lo sots diaca al cor y tornaren al altar acabada la Epístola, y axí mateix al diaca, predicá lo Dr. Joan Puig, beneficiat de la present iglesia (del Pi) y Rector de Santa Creu del Orde al qual acompañaren la major part del clero de Santa María per ser persona de grans parts, y cathedrático de la Universitat, y tenir en dita iglesia molts Drs. dexebles seus; predicá ab gran satisfacció doctíssimament, los Obrers de Santa María donaren lo asiento als Obrers (del Pi) en lo presbiteri assentats ells en lo cor acabat lo Offici tornaren los Ministres en la sagristia y presa la capa pluvial lo Sr. Rector, tornaren al altar major mentres digué la collecta de Ntra. Senyora anava avant la professó eixint per lo portal major dret á la Argenteria acompañats ab lo Clero y Obrers y molts parroquians fins á mitja argenteria que aquí feu parar la creu lo Primiser volent porfiar passar avant, ahont se despediren ab grans cumpliments y accions de gracias anant cantant lo Me cant de orga lo *Te-Deum* per lo camí juntant ab los menestrils dret á la plassa del blat y portal de la preso, Llibrataria, plassa de Sant Jaume, lo Call y Boqueria, per lo carrer del Pi dret á la iglesia cantant lo verset y collecta de Ntra. Senyora, y tots se dividiren en quietut.

»Los Srs. Obrers pagaren los traballs y menestrils, la Rt. Comunitat pagá lo Sr. Mestre que per rahó de haverho fet també y tenir la millor capella de Barcelona aver cantat per lo camí lo *Te-Deum laudamus* acant de orga se li donaren deu lliuras. *Laus Deo.*»

LLIBRES REBUTS

Hem rebut la *Guía de Quintas*, auxiliar para el contribuyente é interesados en ese tributo de honor, por Vicente Guasch y Gomis, obra realment de vera utilitat que recomanem á totas aquellas personas que directa ó indirectament deuben prestar aquell tribut.

(2) Catálech de la Biblioteca de Salvá. Valencia 1872: vol. 2, p. 245.

SERVEYS DE LA COMPANYIA TRASATLÀNTICA DE BARCELONA

VAPORS-CORREUS A MANILA

ab escalas a

PORT-SAID, ADEN Y SINGAPOORE

y servey a

ILOILO y CEBÚ

SORTIDAS MENSUALS DE

Liverpool, lo 15; Corunya, l' 17; Vigo, l' 18; Cádiz, lo 23; Cartagena, l' 25; Valencia, l' 26, y Barcelona, l' primer fixament de cada mes.

LO VAPOR **CATALUÑA**

sortirà de Barcelona l' dia 4 de Setembre.

VAPORS-CORREUS A PUERTO-RICO Y HABANA

ab escalas y extensió a

LAS PALMAS, ports de las ANTILLAS MEXICH y PACÍFICH

SORTIDAS TRIMENSUALS DE

Barcelona, l' 5; Málaga, l' 7, y Cádiz, lo 10 de cada mes: pera Palmas, Puerto-Rico, Habana, Veracruz y Progreso. Santander, lo 20, y Corunya, l' 21: pera Puerto-Rico y l' Habana.

Barcelona, l' 25; Málaga, l' 27, y Cádiz, lo 30: pera Puerto-Rico, ab extensió a Mayagüez y Ponce, y pera l' Habana, ab extensió a Santiago, Gibara y Nuevitas, aixis com a la Guaira, Puerto Cabello, Sabanilla, Cartagena, Colon y ports del Pacífich, cap al N-ort y Sud del istme.

LO VAPOR **ISLA DE LUZON**

sortirà de Barcelona l' 15 de Setembre.

SERVEY COMERCIAL A FILIPINAS

ab escalas a

PORT-SAID, ADEN Y SINGAPOORE

y trasbort pera

ILOILO y CEBÚ

SORTIDAS MENSUALS DE

Liverpool, l' últim dia del mes; Santander, lo 3; Cádiz, lo 8, y Barcelona, l' 15 de cada mes

LO VAPOR

sortirà de Barcelona l'

Tots aquests vapors admeten càrrega ab las condicions més favorables, y passatgers, a qui la Companyia dona allotjament molt cómodo y tracte molt esmerat, com ho ha acreditat en son dilatat servey. Rebaixa a familias. Preus convencionals pera camarots de luxo. Rebaixa per passatges d' anada y tornada. Hi há passatges pera Manila a preus especials pera emigrants de classe artesana ó jornalera, ab facultat de retornar gratis dintre d' un any, si no troban treball.

La Empresa pot assegurar las mercaderias en sos barcos.

Pera més informes: **Barcelona.** La Companyia Trasatlántica, y senyors Ripol y C.^a, plassa de Palació. — **Cádiz.** Delegació de la Companyia Trasatlántica. — **Madrid.** Don Juliá Moreno; Alcalá. — **Liverpool.** Senyors Larrinaga y C.^a — **Santander.** Angel B. Pérez y C.^a — **Corunya.** D. E. da Guarda. — **Vigo.** D. R. Carreras Irarorri. — **Cartagena.** Bosch germans. — **Valencia.** Dart y C.^a — **Manila.** Senyor Administrador General de la Companyia General de Tabacos.

Aquesta llegendeta en vers, elegantment ilustrada ab 25 láminas fototípicas y diferents grabats, tot tirat ab varietat de tintas sobre magnífich paper Japon, formarà un volumet ricament enquadernat que s' publicarà immediatament y del qual se n' está fent una curtíssima tirada.

A pesar del luxo inusitat de l' obra, las personas

que desitjen adquirirla poden suscriureshi des' ara en l' Administració de LA ILUSTRACIÓ CATALANA, al preu de . . . . . 40 rals.

Los suscriptors a LA ILUSTRACIÓ CATALANA obtindrán una rebaxa de la meytat de preu, podent per lo tant adquirirla per sols 20 rals.

Una edició especial de la matexa obra, feta sobre pergamí, s' reservará pera las personas que s' suscrigan abans de la publicació, a rahó de 100 rals l' exemplar.

PUBLICACIONES CATALANAS

	Mes	Trimestre	Semestre	Any
LA ILUSTRACIÓ CATALANA.	6 rals	18 rals	32 rals	60 rals
LA RENAIXENSA. Diari de Catalunya. 2 edicions.	8 >	24 >	48 >	96 >
LA VEU DEL MONTSERRAT. Setmanari vigatá.	2 >	6 >	12 >	20 >
L' AVENS. Revista quinzenal de literatura y art.	>	>	12 >	20 >
REVISTA LITERARIA. Periódich mensual.	>	>	>	12 >
L' ARCH DE SANT MARTÍ. Periódich setmanal.	4 >	12 >	>	>

ESCRITOS ECONÓMICOS

DEL

EXCMO. SR. D. JUAN GÜELL Y FERRER

Aquest elegant volum se troba de vendá en las llibrerias de Mayol, carrer de Fernando; Barcelonesa, Llibreteria; Verdaguer, Rambla del Mitx; Niubó, Espasoria; y Puig, Plassa Nova.

HISTORIA DEL AMPURDAN

ESTUDIO DE LA CIVILIZACION EN LAS COMARCAS DEL NORESTE DE CATALUÑA

POR D. JOSÉ PELLA Y FORGAS

Se publica en fascicles de 100 planas a 3 pessetas quiscun y s' ven en las principals llibrerias de Barcelona y Girona. Per l' Alt Ampurdá E. Trayter, Figueras; pel Baix Ampurdá J. de Carreras, La Bisbal.

TALLERS DE REPRODUCCIONS ARTÍSTICAS

212 — GRANVIA — 212
BARCELONA

THOMAS

14 — CANUDA — 14
BARCELONA

FOTOGRAFAT Y FOTOTIPIA

Reproduccions tipográficas de dibuixos de totas classes, cartas geográficas, planos, música, estamperia, fondos d' accions, etc., etc.

PROCEDIMENT NOU DE GRABAT QUÍMICH

pera la reproducció directa d' objectes presos del natural, vistas, monuments, quadros, aquarelas bronzes, medallas, tapicerias y tota classe de catálechs artístichs é industrials

LA ILUSTRACIÓ CATALANA

Desitjosa aquesta Empresa de complaure als suscriptors, ha encarregat a un acreditat taller d' enquadernacions la confecció de luxosas tapas, tant pera enquadernar los números corresponents al any passat com pera l' exposició de números solts, que pot oferir en Barcelona al preus següents:

TAPAS ab dibuixos daurats y negres, cantoneras y claus de metall, lllom de xagrí y tela inglesa, propias pera casinos, cafés, etc., etc.	Rs. 36
ENQUADERNACIÓ del volum del passat any ab tapas de gran luxo.	> 36
TAPAS solas, tela inglesa, pera l' enquadernació de volums.	> 22
Ademés podem oferir alguns exemplars que quedan de la colecció completa de LA ILUSTRACIÓ CATALANA als preus de	
COLECCIÓ COMPLETA dels quatre anys, enquadernada (3 volums).	> 324
COLECCIÓ COMPLETA dels quatre anys, sense enquadernar.	> 220

Las demandas se dirigen a l' Administració, Jovellanos, 2, principal.—BARCELONA